

RÉGI VITÁK A „NÉPSZERŰ” MŰVÉSZETRŐL – IRODALOMRÓL IV.

A „népszerű”, „szórakoztató” irodalom XIX. századi előnyomulásának tüzetesebb leírása nemcsak a történeti érdeklődést szolgálhatná. Különösen a század második feléből szinte „mai” fejleményekre, gondokra emlékeztető tüneteket lehetne elemezni. Némileg más irányba szeretném most mégis terelni az olvasó figyelmét.

Tudott és taglalt jelenség, hogy a regény a század során vált igazán „nagykorúvá”. Stendhal, Balzac, Flaubert, Dosztojevszkij, Tolsztoj és a többiek századáról van szó, azonban a kor voltaképpen nem az ő malmukra hajtotta a vizet, sokkal inkább kedvezett a művészet rangjára nem is mindig méltó könyveknek.

Az iparosodás és nyomában a civilizációs fejlődés, az urbanizálódás, vele együtt a kulturális változások, az alsó fokú iskolázottság kiterjedése mind fontos szerepet játszottak abban, hogy a XIX. század második felében *valóságos iparrá terebélyesedett a szépirodalmi könyvkiadás*, és most már hatalmas méretben, sokféle változatban szállította az „olvasnivalót” a rövid idő alatt megsokasodó olvasóközönségnek. *Nem olcsó fogás szakadékról beszélni* a kor igazi irodalma és a „könyvet” igénylő közönség nagyobb része között. Művészetben nevelt ember Európa-szerte kevés volt, annál többen voltak a „kezdő” olvasók, szerény igénnyel és műveltséggel, akiknek a tartalmas írásmű nem lehetett könnyű, élvezetes olvasmány.

Mellesleg, a probléma nem volt éppen új, már Cervantes, aztán Fielding, utána Schiller és többen mások szembenéztek vele és indokoltan és élesen vitatták. Most mégis „újszerűen” merültek föl a kérdések. Mert ami korábban inkább lappangó veszedelem volt csak, most bontakozott ki igazán. Tömegessé vált a jelenség, úton-útfélen szembeötlött, hiszen a „*regény-olvasás*” fokról fokra az *élet jellemző tartozéka* lett. Aki venné a fáradságot, és végiglapozná a múlt századi regényeket, keresve a helyeket, ahol olvasnak (legtöbbször a hősnők és rendszert regényt), gazdag példatárval szolgálhatna. Nemcsak Bovaryné volt buzgó regényolvasó, nemcsak Anna Karenina tartotta kezégyében a könyvet még a vonaton is.

Arra van elfogadható mentség, hogy a korabeli „olvasmányok” tengertöbbségét soha nem vette tudomásul az irodalomtörténet, kár azonban, hogy feledésbe merültek a kérdés körül gyűrűző egykori viták is. Valami kevés ízelítőt adtunk már legutóbb a viták magyar fejezetéből, Európa-szerte folyt azonban a polémia, gyakran a legjobb elmék bekapcsolódásával.

A kérdések súlyosságát az írók érezték igazán, persze nem a divatosak, a fölkapottak, hanem az eredendő tehetséggel megáldottak, a korszakalkotó regények írói. Elmefuttatásaikban, vitáikban, kifakadásaikban az ütköző gondolatok gazdagsága, a hang bátorsága, az indulat heve ma is megkap bennünket. Igaz, ahány kiváló író, annyi szempont, mindenki más úton indult el. Különösen *Flaubert*, *Mark Twain* és *Tolsztoj* ment a maga feje után. Ők alakították ki a legegényibb véleményt, a leg-radikálisabb álláspontot. Egymással ugyan nem keveredtek közvetlen vitába, szempontjaik alapján azonban egymás tagadói voltak, hiszen a tüneteket is homlokegyenest ellenkező okokra vezették vissza és a gyógyítást is egészen másként képzelték el.

Flaubert a közönségről és a népszerű írókról

Flaubert a megfigyelés tapasztalatával riadt rá a fölismerésre: a művészetből az igazán jó keveseknek kell, a közönség sokkal inkább az olcsón kap. Egész életén keresztül viaskodott a kérdéssel, és minél jobban belelovalta magát, annál kétségbe-ejtőbbnek találta a helyzetet.

Közismert megállapítás, hogy Flaubert „rossz” korban élt. Elmúltak az idők, amikor a polgárság oly imponáló erővel fordította ki a „régii” világot sarkaiból. Devalválódtak a hajdani humanus eszmék, a pénz még háborítatlan uralmának a kora jött el, az élet színeit elszűrítő hétköznapiság, a poézist elsorvasztó prózaiság váltotta föl a forradalmi indulatoktól zaklatott évtizedeket. Flaubert igényes, kemény lélek volt; iszonyodva húzódott félre a minél több pénzért folyó „csaták” tereitől.

a művészet lett a mindene. A művészet lett számára a dolgok és az élet mértéke. *Művészetcentrikus világképét jelentékenyen színezte az aszkétizmus és az arisztokratizmus is.* Persze minden egy tőről fakadt: Flaubert egy elsekélyesedő polgári világ meghasonlott írója volt.

A művészet-irodalom és közönségének viszonya Flaubert számára nem divatos téma. Kiterjedt levelezése és *regényeinek* lapjai vallanak odaadó figyelméről, mondhatnám: szenvedélyes érdeklődéséről.

Fölüthetjük akár találomra is a levelezését, nincs egy lapja, ahol valamilyen vonatkozásban nem érintené a témát. Írónak még senki, de már keserűen nyilatkozik a művészet-közönség dolgában: „Ha szép dolgokat látunk, utána mindig szomorúak vagyunk egy ideig. Mintha a szépségből egyszerre egy bizonyos adagot tudnánk csak elviselni, elfáraszt, ha nagyobb dózist kapunk belőle. Azért szeretik talán jobban a hétköznapi emberek a folyót, mint az óceánt és azért kiáltják ki annyian Bérangert a legelső francia költőnek. A nyárspolgár nagyokat ásít Homérosz olvasása közben...” Korán elárulja aszkétikus szigorát is. Anyjának egy alkalommal így magyarázza a változatosság, a szórakozás igényét: „Változatosságra van szükség, szórakozásra. Ez nagy baj. A szív csakúgy, mint a gyomor, változatos táplálékot kíván. És aztán nem vonz-e bennünket ellenállhatatlanul mindaz, ami közönséges, hitvány, ostoba meg kicsinyes? Miért hagyja annyi férj épp szakácsnéjét az ágyába? Miért kellett Franciaországnak XVIII. Lajos Napóleon után?” Ha lényegeset akar mondani a bajok okáról, rendre a közönség szapulásával kezdi: „Mit érdekli a tömeget a művészet, a poézis, a stílus? Kell is neki; írj operetteket, értekezéseket a börtönmunkáról, a munkásvárosokról, a kor anyagi érdekeiről; az eredetiség ellen mindig összeküvést szőnek, ezt jól meg kell jegyeznünk. Minél több benned a szín, a relief, az eredetiség, annál kellemetlenebb vagy a nagytömegnek.” Máskor a közönség „tökkel-ütöttségéről” beszél. Sommás véleményén nem változtat akkor sem, amikor a közönség „műveltebb” rétegeiről szól. „Az úgynevezett művelt emberek művészi dolgokban napról napra tehetetlenebbek: a művészet lényege kiklik a kezük közül!” — panaszkolja George Sandnak. Öregedve, egy rezignált leveleiben értelmiségi barátairól ilyen képet fest: „Majd minden régi barátom megházasodott, révbe jutott, évhosszat lefoglalja őket a sok apró és cseprő gond, a szüneidei vadászat. Senkit se ismerek közöttük, aki csak egy délutánt is el tudna velem tölteni valamelyik költő olvasásával...”

Flaubert levelezése voltaképpen egyetlen hosszú kifakadás a közönség ellen és jószérivel minden író ellen, akit kedvel a közönség, aki népszerű. *Flaubert szemében a népszerűség gyanús*, a népszerű író nem igazi író. Leveleiben legtöbbször *Dumas, Sue* és néha *Victor Hugo* a céltábla, az ő népszerűségükön méri le a közönség értetlenségét is. „Mi okozza Dumas regényeinek szédületes sikerét?” — kérdezi egyik levelében. — „Az, hogy elolvasásukhoz nem kell semmi bevezetés, a meséjük mulatságos. Olvasásuk közben szépen elszórakozik velük az ember, de mihelyt becsukta a könyvet, elillan minden benyomás, oda az egész, mint a folyóvíz, s az olvasó visszatér napi elfoglaltságához. Kedves dolog ez nagyon!” *Victor Hugót* különben becsülte, ifjúságának istene volt, a Nyomorultak annál inkább kétségbeejtette, valósággal feldúlta. Mert Flaubert szerint nincs a regényben „se igazság, se nagyság! A stílusa meg, úgy látszik, szántszándékkal pongyola és durva. Így is lehet hízelegni a népnek! Hugo mindenkiel szemben egyaránt figyelmes, udvarias; közönséges módon hízeleg a saint-simonistáknak, a királypártiaknak és még a korcsmárosoknak is. Csupa készen kapott típus, mint az ósdi tragédiákban. Hol vannak olyan bárcások, mint *Fantine*, olyan gályarabok, mint *Valjean*...? Ki látott már olyan püspököt, aki egy forradalmár áldását kéri? Hol van olyan gyár, ahol ajtót mutatnak egy lánynak, mert gyereke született? És azok a terjengős prédikálások!... Valamennyien nagyon szépen beszélnek, de valamennyien egyformán... Határozottan gyerekes ez a könyv, ha akadnak is benne hébe-hóba egy-egy szép részre. Megengedem, a megfigyelés csak másodlagos fontosságú dolog az irodalomban, de azért *Balzac* és *Dickens* kortársának mégsem szabadna olyan hamis képet festeni a társadalomról! Pedig olyan szép tárgy volt ez!”

Ha eddig nem láttuk volna be, hogy Flaubert elfogult, de igényes szempontjai vannak, nagy regénye, a *Bovaryné* erről vita nélkül meggyőzhet mindenkit. Nincs a világirodalomban még egy ilyen mű, amely ennyi *hitellel, úgyszólván szociológiai és pszichológiai tanulmánynak is beillően ábrázolja a művészet „funkcionálását”* az életben.

A regény egyik legfontosabb rétege, Flaubert remeklései között is emlékezetes, *Bovaryné* és a művészet viszonyának tüzetes rajza. Emma már fiatal zárdistaként megismerkedik a szerelmes regényekkel, a fölhígult romantika kapósabb darabjaival, *Bovary* oldalán pedig összeolvass mindent, ami a kezébe jut. Állandó előfizetője

egy kölcsönkönyvtárnak, lapokat járat. Megpróbálkozik a „komolyabb” könyvekkel, még a tudományosokkal is, igazán azonban a kalandos, „végzetes szerelmek” történeteiben találja meg azt, amit keres. Flaubert nem hagy kétséget afelől, hogy Bovaryné félművelt, olvasmányaihoz naiv a viszonya, a könyv ennél fogva nagy szerephez jut életében, tragédiájában. Emlékezhetünk, anyósa el akarja tiltani olvasmányaitól, mert szerinte ezek rontották meg. Az öregasszony szánalmasan buta, jelentéktelen, nem lepődhetünk meg nevelési „módszerén”, annál inkább az olyan, különben értő, fogékony irodalmáron, aki még ma is azt hiszi, Bovarynének kábítószere, mérge volt a sok szerelmes regény. Igaz, az asszonyt ambicionálták olvasmányai, a vágyakozás, képzelődés, ábrándozás „egébe” ragadták el, olvasmányai nélkül aligha, úgy lett volna „házasságtörő” is, ahogyan Flaubert elmondja. A kérdés persze végül is az: „bűnös” asszony lett-e a házasságtörő Bovaryné? De azt is kérdezhetnénk: akkor járta volna a tisztesség útját, ha engedelmesen elfogadja a tartalmatlan, üres, szürke hétköznapiakat?

Bovaryné külön volt, mint a legtöbben a környezetében. Nemcsak azért, mert a maga módján „széplélek” volt, aki szeretett sokat olvasni és olvasmányairól társalogni, és aki időnkint rajzolgatni is próbált, a zongorán meg könnyű románcokat tudott játszani, s ha főhangzott gyengéden és dallamosan a hegedű, mosoly lopódzott ajkára, azonkívül sok „apró kedvességgel halmozta el férjét: hol csinosabb formájú papírdisszel övezte a gyertyatartókat, hol valami új módi fodrot varrt a szoknyájára, hol különös nevet adott egy mindennapos ételnek”. Bovaryné okkal vágyott tartalmasabb, boldogabb életre annál, amiben része volt. Voltaképpen naiv, ártatlan és hiszékeny volt, ezért könnyen megalázhatták, becsaphatták, azonban dacos akaratosága végül is kilendítette a holtpontról, s az utókor egy pillanatig sem engedheti meg magának, hogy cselekedeteiért megvesse.

Most már nyíltan kimondhatjuk azt is: a teoretikus Flaubert-nek fontos dolgokban ellentmond a teremtő művész. Ismerjük teoretikus ízü ítéleteit a közönségről és a fölkapott művekről. A Bovarynéban, amikor az eleven életet szüli újra, bölcsőbb, igazabb. Itt nyoma sincs az arisztokratikus gögnek és az erkölcsbíró szigorának. Részint azzal mülja fölül a művész a teoretikust, hogy Bovaryné vágyakozását, igényét a magasabb, teljesebb életre sokkal inkább az életkörülményekre, eseménytelen, szürke, tartalmatlan házasságára vezeti vissza, és csak másodsorban szán motíváló szerepet a művészetből nyert impulzusoknak. Az elfogult teoretikussal ott kerül aztán végképpen szembe a művész, amikor elének tárja Bovaryné „művészetben nevelődését”. Hősnőjét Flaubert a művészet alparibb példáin „neveli”, s *végeredményben „pozitív” szerepet szán az olcsóbb olvasmányoknak*. Mert ha ezeket gyarló pszichológiával írták is, felszínes, csinált világukkal Bovaryné a maga szűkös, sivár sorsa ellen bűjtögtették.

Flaubert fölismerte, hogy az esztétikailag esetleg elmarasztalható mű bizonyos körülmények között hatékonyan szolgálhat pozitív érdekeket? A Bovarynéban nem annyira a teoretikus meggyőződés vezeti tollát, inkább az eleven élet ismételtetlenségének, egyszerűségének élménye. Hiszen ha teoretikusan is, az általánosítás szintjén is azt vallotta volna, amit regényének világából önkényeskedés nélkül kiszűrhetünk, zseniális útmutatást adhatott volna az esztétika, a művészetpszichológia és szociológia útkeresőinek is.

Mark Twain a „lenézett” művészet védelmezője

Ritka hang volt a *Mark Twain*-é: legalább annyi *hévvel védte a tömegek lenézett művészetét*, amilyen hévvel gyalázták azt mások. Azoknak, akik a művészi tökély igényével és a műveltség mértékével közeledtek a múltandó, de közkedvűt rigmusokhoz, színes könyvmatokhoz, falusi dalegyletekhez, sértett önérzettel vágta szemébe véleményét: „A tömeg ugyan sosem látja meg a Régi Mestereket — az a látvány a keveseké; de a színes könyvmat közelebb emelheti egy fokkal a tömeget a művészet megértéséhez; az opera nem a tömegnek való, de a kintorna s a dalosegylet közelebb viheti ama messzi fényhez; sosem ismeri tán meg Homéroszt, de napjainak fűzfapóétája, a maga mulandó rímeivel, mégiscsak alakít rajta valamit; a latin klaszszikusoknak tán híret sem hallja a tömeg, de Kipling dobpergésére ütemes léptekkel menetelni kezd...; a szobrászatról mit sem tud ugyan a tömeg, a Vénusznek még tán híret sem hallotta soha, ám a gipszfigura közreműködése folytán mégis magasabban áll egy fokkal a civilizáció létráján, mint azelőtt, hogy a szobrocscsa megjelent a kandallópárkányokon, s elbűvölte hozzá nem értő tekintetét. Engem valójában a legelső pillanattól fogva félreismertek. És soha, egyetlen esetben sem igyekeztem a műveltek művelését segíteni. Sem tehetségem, sem neveltetésem engem nem képesített erre. Nem is éreztem én erre becsvágyat soha, hanem mindig is a nagyobb

vadra: a tömegre vadásztam. Tanítására szántszándékkal ritkán törekedtem, de mindig megtettem, ami tőlem telt, hogy elszórakoztassam. A pusztá szórakoztatás, ha sikerül, mindenkor kielégíti legforróbb becsvágyamat; hiszen okulást a tömeg másutt is találhat, s én az oktatónak kétféleképp is segítségére lehetek: a szórakozás jó előkészítője a tanulásnak, s jó gyógyszere a fáradtságnak a tanulás után.”

Mark Twain szempontjai, be kell látni, eredetiek, indítékai rokonszenvesek. De rajta kaphatjuk az elfoglaltságon is. Viszont a fogas kérdést jól érti: azt, hogy a bőséggel, gazdagsággal kérkedő polgári társadalom édeskeveset tesz, hogy a kultúra és művészet valódi értékei valóban közkinccsé váljanak. Mark Twain-nek szűkösek a szempontjai, nincs érettség elkövetése tulajdonképpen a jövőről sem. Mégis igaz, hogy aki tárgyilagosan akar szólni ma a „népszerű” művészet problémaköréről, nem kerülheti ki a nyílt szembenézést Mark Twain érveivel.

Tolsztoj radikális álláspontja

Tolsztoj írásai a művészetről annyi gondolattal, ellentmondással és indulattal vannak tele, hogy itt gondolataink szinte csak tartalomjegyzékét nyújthatjuk. Élete delelőjén, afféle autodidakta esztétaként, belebonyolódott a művészet értelmének a kutatásába, és haláláig fogva tartották a problémák. Nagy, summázó tanulmánya mellett (*Mi a művészet?*) számtalan más írása és naplója őrzi kifakadásait, töprengéseit, merész elmefuttatásait.

Tolsztoj nem a részletkérdések „szakembere”, *mindig a lényeg, a művészet rendeltetése, állapota, jövője érdekli.* A „népszerű” művészet sem a maga speciális vonatkozásaival foglalkoztatja, hiszen *számára a művészet mértéke éppen az, mennyire tudja magáénak a nép, a nagyközönség.* Tolsztoj azt a művészetet becsüli, amely képes népszerűvé válni, amely megragadja minden kor minden emberét. Szemében éppen az a gyanús művészet, amely csak a kiválasztott keveseké. Mert „a művészet fontos dolog, lelki jó, amelyre mindenkinek szüksége van”. Legyen a művészet mindenkié, ez volt programjának, követelésének a summája. Köztudott, hogy a „mindenki”, a „nép” *Tolsztoj szemében* mindenekelőtt a *parasztság* volt.

A tolsztoji program radikálisan új értelmezést adott sok mindennek a művészetben. Nyíltan és keserűen szólott Tolsztoj kora művészetének mély válságáról. A kóros betegségről, a művészet kettészakadásáról merőben másként gondolkodott, mint például Flaubert. Azt vallotta: a „gazdag” osztályokat szolgáló művészet rákfenéje a tartalmi elszegényedés, az érzelmek körének beszűkülése, a ködösség, a rejtélyesség, a homály eluralkodása. Azt állította: amivel a művészet hivatásos képviselői oly nagyra vannak, merő hazugság, mert csak egy unatkozó, parazita kisebbség életét színezi az agyonreklámozott művészet, az emberiség nagy többsége nem tud róla, nem él vele, s nem is akar, de nem is tud. Mert ez a művészet teljesen érthetetlen az ép érzékű népek.

Tolsztoj merész gondolatmenetében itt kezdődik a zavar, a megbicsaklás. Mert az *érthetőséget*, s a vele kapcsolatos kérdéseket *elég önkényesen kezeli.* Íme az alaptétele: „A nagy műalkotások éppen azért nagyok, mert világosak és érthetőek mindenki számára”. Amikor tüzetesebben érvel, ezt írja: „...nem lehet azt mondani, hogy az emberek többségének nincs ízlése a magasrendű műalkotások értékeléséhez. A többség mindig értette és érti azt, amit a legmagasabb rendű művészetnek tartunk: a biblia művészien egyszerű elbeszéléseit, az evangélium példa-beszédeit, a népi legendát, a népmesét, a népdalt mindenki megérti. Miért lett a többség hirtelen képtelen arra, hogy megértse a magasrendű művészetünkben?”

Tolsztoj elfoglaltsága, egyoldalúsága nyilvánvaló. Amikor az egyetemességet és a nagyvonalú egyszerűséget kéri számon az egész újkori művészettől, amikor Shakes-peare-t, Beethoven-t ezen az alapon érthetetlen művésznek állítja be, akkor válik igazán szembeötlővé a tolsztoji „érthetőség” mértékének ellentmondása. Igaz persze az is, hogy vonzalmaiban, saját olvasmányainak megválasztásában nem ragaszkodott következetesen „elméletéhez”, hiszen őszintén kedvelte például Dumas-t, és nem nézte rossz szemmel a parasztság ponyvaízü olvasmányait sem.

Tolsztoj követelését, hogy *a nép legyen a művészet bírójá*, nem lehet elbagatellizálni. Gondoljuk meg azonban: már Schiller kétségbe vonta a molliere-i szolgáló illetékességét, Tolsztoj korában pedig a vitathatatlanul értékes művészet nagyobb részéről még kevésbé mondhatott mérvadó ítéletet az egyszerű, „romlatlan” ízlésű paraszt. Magának Tolsztojnak a művei sem voltak igazán ismertek a parasztság körében. Tolsztoj gondolatmenetének az ellentmondásait könnyű kimutatni, a művészetnek bonyolultabbá, komplikáltabbá válását a polgári társadalomban nem nehéz igazolni, viszont a tényt, a művészet és a néptömegek, a nagyközönség igazi kapcsolatának a hiányát a XIX. században senki nem érzékelte jobban Tolsztojnal.

A „népszerű” művészetnek voltaképpen új értelmet adott Tolsztoj, *radikálisan új szempontokat hozott be az évezredek vitába*. Programjával, fogalmaival nem tudta ugyan megnyugtatóan tisztázni az „örök” vitakérdéseket, nincs „rég” szerző azonban, aki maga is annyi fogas kérdést adott volna föl az utókoraknak, azoknak, akik nemcsak elméletben, hanem az eleven élet gyakorlatában is rendezni próbálják a „népszerű” irodalom ügyét.

Rádics József

A NÉGY RÉSZBŐL ÁLLÓ CIKKSOROZATHOZ FELHASZNÁLT IRODALOM

- I. Plátón: Törvények. Összes Művei 1–2. köt. 1943.
Arisztotelész: Politika. 1923.
Zoltaí Dénes: A zeneesztétika története 1. köt. Ethosz és affektus. 1966.
Cervantes: Don Quijote. 1962.
Schiller: Válogatott esztétikai írásai. 1960.
Thomas Mann: Hajóúton Don Quijotéval. = Válogatott tanulmányok. 1956.
Thomas Mann: Vázlat Schillerről. = Válogatott tanulmányok. 1956.
Lukács György: Goethe és kora. é. n.
- II. A Kegyes Olvasóhoz. Előszavak és utószavak válogatott gyűjteménye. 1964.
Faludi Ferenc: Isenes jóságra és szerentsés böldog életre oktatott nemes asszony. 1787.
Kazinczy Ferenc: Pályám emlékezete. Válogatott művei 1–2. köt. 1960.
Déryné Emlékezései. 1955.
Bajza József: A román-költészetéről. = Válogatott művei. 1959.
Arany János: Válogatott prózai munkái. 1968.
Ballagi Géza: A politikai irodalom Magyarországon 1825-ig. 1888.
György Lajos: A magyar regény előzményei. 1941.
Gárdonyi Albert: A XVIII. század legkeresettebb könyve. = Magyar Könyvszemle, 1941.
Trócsányi Zoltán: A XVIII. század magyar könyveinek közönsége és példányszáma. = Magyar Könyvszemle, 1941.
- III. A Magyar Nép Könyve. Szerk. Csengery Antal és Kemény Zsigmond. Pesten, 1854–1856.
Mikszáth Kálmán: Ami a lelket megmérgezi. = Összes művei 1–2. köt. 1958.
Baróti Lajos: Petőfi a ponyván és a szépirodalomban. 1910.
Révay Mór János: Írók, könyvek, kiadók. 1920.
Pogány Péter: Folklor és irodalom kölcsönhatása. 1959.
Békés István: Magyar Ponyva Pitaval. 1966.
Kardos Tibor: Az Argirus-széphistória. 1967.
Timár Szaniszló: Arany János a ponyván. = Fővárosi Lapok, 1890.
Schöpflin Aladár: A ponyva körül. Új Élet, 1912.
Baros Gyula: Arany, Petőfi és a ponyvairodalom. = Magyar Könyvszemle, 1918.
Türóczi Trostler József: Világirodalom magyar ponyván. = Magyar Nyelvőr, 1936.
- IV. Flaubert: Bovaryné. Művei 1–2. köt. 1966.
Flaubert: Aszkéta művészet, aszkéta szerelem (Levelek). é. n.
Mark Twain: Emlékek, gondolatok. 1962.
Tolsztoj: Mi a művészet? = Művei 9. kötet. Tanulmányok, cikkek, vallomások. 1967.
Lukács György: Tolsztoj és a realizmus fejlődése. = Nagy orosz realisták. 1951.
Sklovszkij: A széppróza. 1963.

AZ MSZBT FELSZABADULÁSI OLVASÓPÁLYÁZATÁVAL foglalkozott a megyei könyvtárak módszertani munkatársainak budapesti értekezlete. A részt vevő könyvtárosok úgy határoztak, hogy a megfejtett és megcímzett pályázati kártyákat a megyei könyvtárakban gyűjtik össze. (A szakszervezeti könyvtárak az SZMT központi könyvtárakba küldik a megfejtéseket.) Budapesten a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár központja, vidéken a megyei, illetve az SZMT központi könyvtárak értékelik a könyvtárosok munkáját és jutalmazák a legjobbakat. A pályázati kártyákat a megrendelőknél az ÁKV Könyvtárellátója — igénylés alapján — küldi ki, s továbbítja az egyéb propagandaanyagokat is. Az olvasómozgalom új könyvei közül már megjelent a „Szülj nekem három fiút” című kötet, amely mai szovjet elbeszélők értékes munkáiból közöl válogatást és Szyepanov: Port Artur után című műve. V. Fink: Idegenlégő című könyve is sajtó alatt van. A régebben megjelent olvasómozgalmi művek (Ajtmatov: A versenylő halála, Kazakevics: A kék füzet, Panova: Útitársak, Bulgakov: A fehér gárda, Ognyev: Kosztya Rjabcev naplója, Uvarova: A nyugodt napsütés esztendeje) a járási könyvesboltokból még beszerezhető. A budapesti Irodalmi Színpad — Elbert János, Csértői Oszkár és fővárosi előadóművészek közreműködésével — műsoros könyvismertető előadásokat rendez az olvasómozgalom népszerűsítésére. (pti)

BESZÉLGETÉS DALA LÁSZLÓVAL

Dala László az ismeretterjesztés régi művelője, a Tudományos Ismeretterjesztő Társulatnak illetve elődjének, a Magyar Természettudományi Társulatnak két évtized óta aktív tagja, a Természet Világának 1957 óta felelős szerkesztője. Munkásságáért a Művelődésügyi Minisztérium az elmúlt évben „kiváló népművelő” címmel tüntette ki. Idejének túlnyomó részét a szerkesztői munka és ifjúsági tudománynépszerűsítő könyvek írása foglalja le.

Pályáját matematika-fizika szakos középiskolai tanári oklevelének megszerzése után gyári fizikusként kezdte, majd ipariskolai tanárrá nevezték ki. Milyen út vezetett innen a népműveléshez? Ezt kérdeztem tőle először, amikor felkerestem a Természet Világa szerkesztőségében.

— Az első indítást az iskola adta. A régi típusú iparitanuló-iskola (tanonciskola) tulajdonképpen csak amolyan gyenge tanfolyam volt, ahol sem igényes tanári munkára, sem tudományos ambícióim kielégítésére nem nyílt lehetőség. Az akkori iskolát kitűnően jellemzi Móra Ferenc bájos kis elbeszélése, „A kalcinált szóda”. Láttam, hogy idősebb kartársaim miként fásultak el ebben a sivár igénytelenségben. És akkor írtam első cikkemet arról, hogyan is kellene átformálni az oktatást. Az „Iparoktatás” leköszölte, de természetesen csak annyit fogantatja lett, hogy az igazgatómtól ugyancsak megkaptam érte a magamét. Ekkor értesültem arról, hogy a Fővárosi Népművelési Bizottság rendezésében ismeretterjesztő előadásokat lehet tartani. „Optika” és „Optika a matematika nyelvén” címmel én is meghirdettem két előadásorozatot...

— És hogy alakult a sorsa a felszabadulás után?

— Amikor az élet meglendült és az emberek tudásvágya fellobbant, tanítottam fiatalokat és öregeket, nappali és esti tagozaton, iskolámon kívül gépipari technikumban, gimnáziumban, különféle tanfolyamokon. De jutott még időm arra is, hogy a Természettudományi Társulat tevékenységében részt vegyek, társadalmi munkaként vezettem előbb a matematikai, majd később a fizikai szakosztályt. Ekkor jelentek meg első cikkeim az „Élet és Tudomány”-ban... Így indultam el az ismeretterjesztés útján.

— Hogyan tudta kiterjedt tanári tevékenységét és társulati munkáját hosszabb időn át együtt végezni?

— Nem maradtam sokáig az iskolákban. A Munkaerőtartalékok Hivatalába (ma a Munkaügyi Minisztérium főosztálya) kerültem, s itt neveléstannal, szakdidaktikával, a szaktanárok továbbképzésével kellett foglalkoznom. Arról is gondoskodnom kellett, hogy a fizikatanítás az elpusztult iskolai szertárak nélkül is kísérletező jellegű legyen. Nagy feladat volt ez, megoldására mozgósítottam a Társulat fizikai szakosztályát. Tagjai közt kiváló kísérletezők akadtak (pl. Öveges József, Gyulai Zoltán, Koczás Gyula stb.), akik szívesen vállalkoztak arra, hogy bemutató kísérleti előadásokat tartsanak, és segítettek annak kidolgozásában, hogy szertári felszerelés nélkül is hogyan lehet megkapó fizikai kísérleteket bemutatni. Elkészítettük azoknak a kísérleteknek a leírását, amelyeket a legegyszerűbb házi eszközökkel — különféle „kacatok”-kal — el lehet végezni, s ezt az útmutatót az „eszközökkel” együtt az MTH megküldte az iskoláknak. Kapcsolatom a Munkaerőtartalékok Hivatalával később sem szűnt meg, öt tankönyvet és módszertani leveleket írtam számukra.

— Azután a Társulathoz kerültem mint tudományos összekötő, majd a Miskolci Nehézipari Egyetem rektori hivatalának vezetőjévé neveztek ki. 1950 végén az Agrártudományi Egyetem matematikai-fizikai tanszékére kerültem adjunktusnak, rám bízta a tanszék vezetését is. Kidolgoztam a karonkinti tanterveket, megírtam a jegyzeteket, s fizikát adtam elő. Tudományos munkám egy talajtannal kapcsolatos probléma volt... Ugyanekkor a Műegyetem esti tagozatán a másodéves gépészmérnököket matematikára tanítottam.

— Ez bizony elég változatos pályafutás. Úgy látom azonban, mégiscsak mindig megmaradt tanárnak; ha más-más fokon is, mindig visszatért a tanításhoz. Szívesen tanított?

— Természetesen, még ma is hiányzik a tanítás, az iskola, pedig már másfél évtizede elszakadtam tőle. A legnagyobb öröm volt számomra, amikor műegyetemi

hallgatóim csoportosan kerestek fel a lakásomon, másfél évvel azután, hogy ottani előadásaimat abbahagytam, és kérték vegyem át velük az anyagot...

— Miért és milyen körülmények között vált meg az egyetemről?

— Visszahívtak a Társulatba. Lényegében az ismeretterjesztés is oktatás. Vonzott engem az egész országra kiterjedő munka lehetősége, az a gondolat, hogy a legkülönbözőbb néprétegek természettudományos művelésének ügye lesz a feladatomban. Akkor indítottuk el a szabadegyetemet, munkásakademiákat, színes ismeretterjesztő plakátokat terveztünk, kiállításokat rendeztünk. Az atomenergia-kiállításunkat például kb. egymillió ember nézte meg.

— Mikor kezdett hivatásszerűen írni?

— Amikor ismét a Társulatban dolgoztam. Sok cikket írtam a különböző lapokba, temérdek társulati füzetet (Útmutatót) szerkesztettem, és megindítottam egy negyedéves folyóiratot is „Atom” címmel a társulati tagok számára. Sajnos, ennek csak nyolc száma jelent meg. Kevesen tudják, hogy hazánkban az első asztronautikával foglalkozó füzetet én írtam 1954-ben. Ebben a közeli évekre jósltam a mesterséges holdak megjelenését. Igen óvatosan szóltam erről, sokan mégis fantasztának neveztek. Képzelték, hogy milyen elégtétel volt számomra, mikor 1957-ben az első szputnyikot fellökték...

— Mióta foglalkozik az ifjúsági ismeretterjesztéssel?

— Körülbelül tíz éve, s azóta több mint száz könyvet szerkesztettem, közöttük a „Búvár” könyvsorozatot. Minden évben részt veszek a „Fiúk évkönyve” és a „Lányok évkönyve” szerkesztésében, ezekben többnyire néhány cikkem is megjelenik. Egy-két könyv kiegészítésül életrajzokat is írtam, például Ciolkovszkijról a „Séta a Holdon” és Einsteinról a „Nehéz kérdések” című Búvár-könyvbe.

— A Búvár-sorozatban önálló könyvei is jelentek meg.

— Igen, a „Csillagtüzek a Földön” az energiaforrásokról és ezek kínálkozó új lehetőségeiről és „A tűz és az ember”, amely őstörténet is, néprajz is, meg egy kicsit kémia is.

— És a Gyermekekenciklopédia?

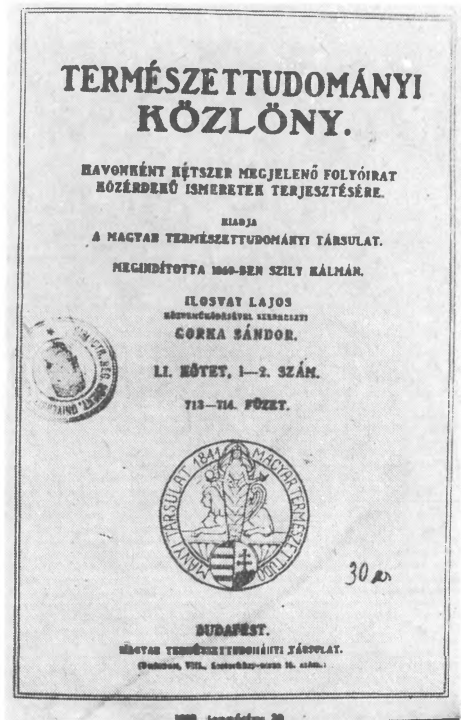
— Ennek kötetei a szívemhez nőttek. Sokat foglalkoztatott a gondolat, miképpen lehetne a természettudományos ismereteket a mesék világából ébredő és a természet valóságai iránt már érdeklődő gyermekek számára megírni. Sokféle próbálkozást láttam már e téren. Nos, az az érzésem, hogy szerzőtársaimmal együtt ezekben a kötetekben egy sikeres új módszert tudunk megvalósítani.

— Nehéz lehetett ez a szerkesztés, hiszen a kicsik számára a legváltozatosabb természettudományos témákról szólnak.

— A könyveket nem én szerkesztetem, de egy kivételével én dolgoztam ki valamennyiének a részletes tematikáját, az első kötet legnagyobb részét átírtam, a „Gépek születése” pedig teljesen az én munkám. Úgy érzem, a módszer helyességét bizonyítja, hogy a „Gépek születése” például már francia, orosz, szerb nyelven is megjelent, és az angol, olasz nyelvű kiadás most készül.

— Min dolgozik mostanában?

— Több könyv gondolata is foglalkoztat, az írásra azonban kevés időm jut. Legfőbb gondom most az a folyóirat, melynek első száma száz évvel ezelőtt, 1869. január 10-én jelent meg. Akkor „Természettudományi Közöny” volt a címe. Nagy dolog az, hogy folyóiratunk centenáriumát ünnepelheti, hiszen Európában csupán egy olyan természettudományos ismeretterjesztő lap van (Revue Scientific), amely egy évszázadon át szolgálta a művelődés ügyét. Világviszonylatban is csupán két amerikai lap (Scientific American és American Journal of Science) dicsekedhet ilyen múlttal. Kö-

szönettel tartozunk Csomor Tibornak, a Szabó Ervin Könyvtár munkatársának, hogy ezeket az adatokat kinyomozta.

— Folyóiratunkban mindazoknak az írásai megjelentek, akiket tudománytörténetünk a múlt század nagyjaiként tart számon. Munkatársaink közt szerepel Eötvös Loránd, Herman Ottó, Biró Lajos, Entz Géza, Than Károly, Korányi Frigyes, Lambrecht Kálmán, Wartha Vince, Xantus János... Arra törekszünk, hogy e nagy elődök haladó hagyományait lapunk megőrizze. A hagyományokat azonban nem formálisan értelmezzük. A múlt században az ország sorsát szíven viselő értelmiség azért indította a folyóiratot, hogy meggyökereztesse és elterjessze a természettudományos gondolkodást. Ez a felemelkedés ügyét szolgálta, mert egyik tényezője volt annak, hogy az ország elindulhasson az iparosítás útján. Akkor az iparosítás, ma a magasabb technikai szint elérése a feladat, s ez csak a mélyebb, alaposabb természettudományi műveltség talaján lehetséges. Ezt tartjuk mi hagyományaink helyes értelmezésének.

— A lap évtizedeken át a „Természettudományi Közlöny” nevet viselte. 1968 elején nem változott a profilja, miért keresztelték át akkor „Természet Világá”-ra? Nekünk, könyvtárosoknak nem rokonszenves az ok nélküli címváltozás.

— Azért ez nem történt egészen ok nélkül. Csapodi István szemorvos már a Társulat 1889. évi közgyűlésén javasolta a nehézkes hangzású és jelentés-tartalmában időközben módosult régi címnek mással való felcserélését. Akkor nem hoztak ez ügyben határozatot, de a kérdés azóta is állandóan foglalkoztatta a szerkesztőséget. Egyébként a cím 1945 és 1956 közt többször is megváltozott, először „Természettudomány”-ra, azután „Természet és technika”-ra, majd „Természet és társadalom”-ra, és csak 1957-ben térünk vissza a régi címre. A „Természettudományi Közlöny” elnevezést a folyóirat alcímében a címváltozások idejében is megtartotta. Most úgy éreztük, hogy a régi címet a fiatalság túl szürkének, túl ósdinak érzi, nem ismeri hagyomány jellegét, s ezért döntöttünk a tartalom frissességét, változatosságát és színességét jobban kifejező „Természet Világa” mellett. Elhatározásunk helyesnek bizonyult, következményeként egyszerre igen megnőtt a példányszám, és ma már eléri a 15 000-t.

— Kikhez szól a folyóirat? Mit tart feladatának, hiszen ma nagyon sokféle természettudományos ismeretterjesztő lap jelenik meg.

— Alapfeladatunk a magas színvonalú, széles körű tájékoztatás, információk adása a természettudományok majdnem minden területéről. Elsősorban tehát régi szóhasználatral „a művelt nagyközönségnek” szól. De ma a természettudományos műveltség mind jobban terjed, s így olvasótáborunk egyre nagyobb körből kerül ki, és remélhetőleg ez a kör tovább fog tágulni. Írunk a szakembereknek, a tudósoknak is, hogy tájékozódni tudjanak a számukra idegen szakokban, a kémikus a biológiában, a biológus a fizikában és így tovább. Előszóval közlünk tanulmányokat a tudományok határterületeiről is. Az pedig külön öröm számunkra, ha valakit valamelyik cikkünk inspirál az alkotó munkára.

— Tudna ilyen esetet mondani?

— Egyszer néhány elektrosztatikus jelenséget ismertettünk. A cikkben vázolt jelenségek megragadták az Agrártudományi Egyetem kísérletezőinek a figyelmét, s ezek alapján szerkesztettek egy ügyes, praktikus pelyva-elválasztó berendezést.

— A tanulókhöz is eljut a lap?

— Tudomásunk szerint a középiskolások nagy számban olvassák, bár tájékoztatásuk tulajdonképpen nem a mi feladatunk. E téren sokat köszönhetünk a pedagógusoknak. Egyik szerkesztőbizottsági tagunk például látta Veszprémben, hogy egy tanár a lap megjelenése után mindig 8—10 példánnyal megy a gimnáziumba, a „Természet Világá”-val jutalmazza tanulóit. A középiskolásoktól sok levelet kapunk, amelyben különböző cikkeket kérnek. Egy negyedikes kislány egyszer kérdőre vont bennünket, hogy miért nem közlünk több kémiai tárgyú írást. Különösen sokan kérdezősködtek arról, hogy a tanulmányi versenyekre készülve mit olvassanak. Ezért közöltük az általunk javasolt biológiai, földrajzi, kémiai irodalom bibliográfiáját, könyveket és folyóiratcikkeket vegyesen. Nemrég négy középiskolát kértünk meg, hogy a természettudományok iránt érdeklődő legkiválóbb tanulóikat küldjék el hozzánk, a TIT székházába. Itt beszélgettünk velük, érdeklődtünk, hogy mennyire ismerik a lapunkat, mennyire tartják jónak cikkeinket. Gyönyörűség volt hallani, okos megjegyzéseiket. Feladatokkal bízunk meg őket, kértük, írják meg véleményüket könyvekről, filmekről, tudományos-fantasztikus regényekről, küldjenek érdekes megfigyeléseikről fényképet. A legjobb munkákat jutalmazni fogjuk.

— Olvasóankétot szervez-e a folyóirat?

— Budapesten a Kossuth Klubban rendezzük meg minden hó második keddjén a „Természet Világa Est”-jeinket. A múlt ősszel 10—15 vidéki városban tartottunk a TIT megyei szervezetek rendezésében olvasó-ankétot. Ilyenkor a szerkesztő bizottság

valamelyik tagja vagy egy-egy munkatársunk tart érdekes előadást, utána pedig megbeszéljük a lappal kapcsolatos észrevételeket.

— A könyvtárakat nem vonják be ebbe a munkába? Könyvajánlásokkal, kisebb könyvkiállítással nyilván hatásosabbá tudnák tenni ezeket az ankétokat.

— *Ez jó gondolat! Egyébként nagyon szívesen dolgozom együtt könyvtárosokkal, főleg a gyermekkönyvtárak munkatársaival. Valósággal lenyűgözött az a lelkesedés, amellyel a győri, békéscsabai, székesfehérvári és más könyvtárakban foglalkoznak a gyermekek olvasmány-irányításával, érdeklődésük felkeltésével. Látszik, hogy nem kötelességből, hanem hivatásszeretetből teszik ezt. Hálásan gondolok a sárváriakra is. Mikor Sárvár várossá nyilvánítása alkalmából ott tartottam ankétot, a könyvtár vezetősége kedves figyelmességből kirakta a polcokra a „Természet Világa” számaint, sőt a Dala-könyveket is.*

— Még egy utolsó kérdés: nincs-e valami kérése a könyvtárosokhoz?

— *Van. A sárvári ankétra meghívták a járás pedagógusai közül mindazokat, akiknek valami közük van a TIT-hez. Beszélgetésünk során derült ki, hogy a „Természet Világa”-t igen kevesen ismerik. Pedig meggyőződésem szerint a pedagógusok meg nem oldott továbbképzéséhez folyóiratunk nagy segítséget nyújthatna. A tanítás-hoz nemcsak cikkeink anyagát, hanem képeinket is felhasználhatják. Kérem ezért a könyvtárosokat, hogy propagálják a lapot, és hívják fel erre a lehetőségre a pedagógusok figyelmét.*

Vértesy Miklós

M Ű V E I

Csillagtűzek a Földön. (A jövő energiaforrásai.) 1960. Móra, 142 l.

A tűz és az ember. 1962. Móra, 135 l.

Einstein = L. D. Landau — J. B. Rumer: Nehéz kérdések. Mi a relativitáselmélet? 1961. Móra, 97—132. l.

Gyermekenciklopédia. 1. A mi világunk (Jakucs Pállal, Kulin Györggyel, Tasnádi Kubacska Andrással) 160. Móra, 96 l. 2. A Föld és lakói. (Dékány Andrással és Rónaszegi Miklóssal) 1961. Móra, 95 l. 3. Az élet útja a Földön (Kocsis Ferencsel) 1962. Móra, 93 l. 5. A gépek születése. 1964. Móra, 94 l.

A könyv szociológiájáról

Ezzel a címmel közöl szellemes, gondolatgazdag tanulmányt A Könyv című dokumentációs szemle 1969. 1. száma. A tanulmány szerzője, Dr. Heinz Steinberg A könyvtár (könyvesbolt)—olvasó kapcsolatlánc problémáit és azokat a lélektani jelenségeket vizsgálja, melyek a könyv társadalmi szerepét motiválják. Megállapításai szerint a könyv státusz-szimbólum is, melynek presztizs értéke van, s ez a szempont fokozza az értelmiség könyvigényét, de ezzel függ össze az a „küszöbláznak” nevezett tünet is, mely a kevésbé művelteket, az egyszerű embereket visszatartja a könyvtár vagy a könyvesbolt felkeresésétől. Szerinte, ha könyvről van szó, sosem volna szabad előtűk a műveltségről és a kultúráról is beszélni, hanem azt kellene kifejtetni, hogy az olvasás hasznos, a könyv pedig segédeszköz, méghozzá az ember minden élethelyzetében felhasználható segédeszköz. Szerinte a könyvterjesztés érdekében nem annyira a gyerekek körében rendezett felolvasó versenyekre van szükség, mint inkább a felnőtteknek szóló információkra a tipikusnak nevezhető élethelyzetekben.

Steinberg professzor tapasztalatai szerint az emberek többsége csak akkor olvas, ha *olvasmányait megbeszélheti* valakivel, ezért az általa vizsgált csoportokban sokkal több könyvbarát volt a házások, mint az özvegyek között, és sokkal több a kiterjedt társas kapcsolatokkal rendelkezők, mint a magányosok között, holott utóbbiaknak több idejük lett volna az olvasásra. Az idő-tényezőt Steinberg nem tartja döntőnek: szerinte, ha a többi okok a művelődés mellett hatnak, akkor az egyén mindenképp szakít magának időt, míg fordított esetben az időmilliomos sem olvas. A szerző gondolatai azt a tapasztalatot igazolják, hogy a *kultúrának mindenkor közösségi háttérre van szüksége*, az egyén elmagányosodása pedig a kultúra sorvadásával fenyeget.

Meglepő a *sport és olvasás* összefüggéseit feltáró fejtegetése: szerinte a könyv utáni vágy összefügg az egyén aktivitásával, ez pedig fiatal korban legerősebb lévén, olvasásban és sportban egyaránt megmutatkozik. Érvelését nyugatnémet és francia felmérésekkel igazolja. Végül a tv-nézés és az olvasás viszonyáról szólna tiltakozik az ellen a nézet ellen, mely szerint a tv elvonná a könyvektől a közönséget. Tapasztalatai szerint a tv inkább érdeklődést ébreszt és olvasásra sarkallja azokat, akik már a könyv hívei — viszont azok szánják minden idejüket a tv műsoraira, kik e lehetőség nélkül inkább kártyáznának vagy aludnának. Érdekes adatokkal bizonyítja tételét a gyermekek körében: ott a gyógypedagógiai esetek a „parttalan tv-nézők”, ám az értelmesek meg tudják úgy osztani idejüket, hogy a könyvekre több jusson. (B. É.)

Könyvtári híradók

A SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR HIRADÓ-JÁNAK, az OSZK Híradónak idei 1—2., összevont számában Kovács Máté az egész könyvtárügy szemszögéből értékeli az idén 12. évfolyamába lépő, az egész magyar könyvtárügyet érdeklő fontos tájékoztatót. A könyvtár főigazgató helyettese, Sebestyén Géza rendkívül érdekes, nagyobb nyilvánosságot is megérdemlő cikkben számol be a belga nemzeti könyvtár új épületének felavatásáról, s magáról az új intézményről. — A híradó közlemények rovatában az olvasó meglepetéssel fedezheti fel a Hétfői Hírekből (!) átvett 6 soros idézetet a Széchényi Könyvtár várbeli épületének módosított, 1975-ös átadási határidejéről.

A KAPOSVÁRI JÁRÁS területén 428-cal volt kevesebb az olvasók száma 1968-ban, mint az előző évben, a kölcsönzési forgalom pedig csaknem 26 500 kötettel esett vissza — amint ez a kaposvári járás híradójának márciusi számából kitűnik. Sokan a községek egyharmadát érintő állategészségügyi zárlatban keresik a 27 községi könyvtárban és 16 pusztai kölcsönzőhelyen bekövetkezett visszaesés okát, de 32 községben és 9 pusztán a tervezettnél több olvasó volt. A megyei könyvtár a helyszínen fogja megvizsgálni az olvasók elmaradásának okait. Örvendetes a falusi könyvtárosi munka megbecsülése 30 községben, ahol a községi tanács rendezte a könyvtárosi tiszteletdíját.

A PÁPAI KÖNYVTÁROS idejéig első számából kiderül, hogy az olvasók száma az elmúlt évben 170-nel növekedett a járás területén. Az új olvasók zöme a 14 éven felüliek köréből került ki. A híradó megemlékezik arról is, hogy jó néhány községi könyvtárban az ifjúsági klubok tevékenysége következtében tartalmasabbá vált a könyvtári élet. Az „A mi könyvtárunk” rovatban a lovászpatonai tanács titkára, illetve a vaszari tanács elnöke mutatja be a községi könyvtár munkáját.

„A VAS MEGYEI közművelődési könyvtárak számokban 1968” címmel sokszorosított összeállítást adott ki a Szombathelyi Megyei Könyvtár abból a célból, hogy a megyei párt és tanácsi vezeték számára, valamint a népművelők kezébe olyan adatokat adjon, melyek tanulmányozása segítséget nyújthat a könyvtárügy adott állapotának megítéléséhez. A szakszervezeti könyvtárak adatait is tartalmazó kiadvány nagy értéke, hogy olyan mutatókat is közöl (pl. az általános iskolások hány százaléka olvas,

milyen arányú az olvasótábor kicsérélődése), amelyek eddig semmilyen hivatalos statisztikában nem szerepeltek. Néhány érdekes adat az összeállításból: az olvasótábor 1968-ban a megyei könyvtárban 166-tal, a községi könyvtárakban 581 fővel csökkent, viszont a városi és járási könyvtárakban 446 olvasóval nőtt. A járási könyvtárak felnőtt részlegében 32,1%, a gyermekrészlegében 29,5% azoknak az olvasóknak az aránya, akik 1967-ben még könyvtári tagok voltak, de 1968-ban már nem iratkoztak be a könyvtárba. Az általános iskolai tanulók könyvtári tagságának aránya a járási székhelyek közül egy helyen 36%-os, két helyen 51% körül van, két helyen pedig csaknem 57%-os.

A PEST MEGYEI KÖNYVTÁROS 1969. évi 1. száma az elmúlt évi könyvtári munkáról szólva megállapítja, hogy több tanács felemelte a könyvtárosi tiszteletdíját és a nagy községekben 4 óras könyvtárosi állást szervezett. A kedvező intézkedések hatására csak tizenkét esetben történt könyvtárosváltozás a tanácsi hálózatban. (A megye községi könyvtárosainak száma 171.) A tanácsi hálózat olvasótáborára 2500 fővel gyarapodott, s emelkedett az olvasók száma a szakszervezeti könyvtárakban is, melyeknek munkájáról szintén közöl értékelést a megyei könyvtári híradó.

A KOMÁROM MEGYEI KÖNYVTÁROS 4. száma beszámolót és statisztikai táblázatokat közöl a megye tanácsi és szakszervezeti könyvtárainak elmúlt évi tevékenységéről. A beszámoló megállapítja, hogy a tanácsi könyvtárak állománygyarapításának értéke az utóbbi három évet tekintve 1968-ban volt a legmagasabb, viszont a beszerzésre előirányzott összegek nagyságát illetően igen rossz a helyzet, mivel a gyarapodás 1 404 000 Ft-os értékéből 586 000 Ft (!) az ÁKV ajándéka. Az olvasók száma — az Esztergomi Városi Könyvtárt, a Dorogi Járási Könyvtárt és a tatai járás községeit kivéve — csökkent. A visszaesés okait a beszámoló a könyvtárátalakítások miatti hosszú zárvatartásban, a nagyközsegek és a városi peremkerületek könyvtárainak korszerűtlenségében keresi. Figelemre méltó azonban az az adat, mely szerint az előző évben korszerűsített könyvtárakban (Esztergom, Dorog) olyan nagy mértékben nőtt az olvasótábor, hogy az emelkedés nemcsak ellensúlyozta a másutt bekövetkezett visszaesést, hanem 1967-hez viszonyítva még 868 főnyi növekedést is eredményezett a megye olvasóinak létszámában.

Múzsák testvérisége — Reich Károly grafikai albuma

Evtizedek óta első ízben történt meg, hogy magyar művész saját kiadásában megjelent könyvvel, ez esetben grafikai albummal lepte meg művészetének barátait. Reich Károly grafikai kiadványáról van szó, és irodalom és művészet intim kapcsolatára vall, hogy a rajzokat Nagy László Két sörényes c. verse vezeti be, mintegy „illusztrálva” az utána következő rajzokat.

A kötetben voltaképpen nemcsak a versre rajzolt változatok találhatók, hanem inkább grafikai játékok egy témáról, melynek főszereplője a Reich Károly rajzairól ismert bájos lányalak, és a két „sörényes”, ahogy a két lovat a költő nevezi. Fölmerül a kérdés, lehet-e még lovat rajzolni a művészettörténet annyi remek loábrázolása után?! Leonardo, Delacroix, Kernstok, Márffy vagy éppen Reich Károly már ismert, s szebbnél szebb loábrázolása után? Úgy látszik, lehet. Még Reichnek is lehet, mert sajátos típust teremtett művészete számára a sörényesek fajtájából éppúgy, mint ahogy megteremtette azt a bájos lánytípust is, mely talán éppen azért megunthatatlan, mert nem tolakszik érzéki vonásokkal, nem pózol, nem keresi a feltűnést, egyszerűen antik görög életvággyal éli tündérien tiszta életét, s játszadozik a lóval, vagy éppen elengedi, kötőféken vezeti, esetleg mellette hever, míg amaz legel.

A könyv 500 példányban készült, s ha nem is kerül könyvárusi forgalomba, el-

jut azokhoz, akik szeretik Nagy László verseit, Reich Károly grafikáit, s talán a példa követésre indít más művészeket is. A könyvtárak — ha hozzá tudnak jutni — kiállításokon is felhasználhatják a képek fényképmásolatait.

Szij Rezső

Közös erővel

A közelmúltban meghívtam községünk párt-, KISZ, nőtanácsai, termelőszövetkezeti, Vöröskereszt és szülői munkaközösségi vezetőit egy kis beszélgetésre. Az összejövetel célja az volt, hogy mondja meg mindenki, hogyan tudna saját területén olvasókat toborozni. A megbeszélésen a következőkben állapodtunk meg:

- Minden vezető szervezetének legközelebbi összejövetelén foglalkozik az olvasás szerepével, jelentőségével, és felhívja a tagság figyelmét könyvtárunkra, a könyvek kölcsönzésének lehetőségére, s közli, hogy az olvasótoborzás idején minden nap — még vasárnap is — tartunk az esti órákban könyvkölcsönzést.
- Minden szervezetben egy-egy személyt választanak, aki állandó szorgalmazója lesz a könyvolvasásnak.
- A könyvtáros gondoskodik arról, hogy kellő számú új könyv kerüljön a könyvtárba a letéti ellátás útján. S amennyiben valaki olyan könyvet kér, amely a könyvtárban nincs meg, azt más könyvtártól beszerzi és eljuttatja az igénylőhöz.
- Minden vezető példát mutat abban, hogy tagja és rendszeres olvasója lesz a könyvtárnak.

Biztató előjelnek csak annyit, hogy máris mutatkozik a közös erőfeszítés és a közös támogatás eredménye. Nagyobb a forgalom, emelkedett az olvasók száma.

Albert Antal
igazgató tanár, fiókkönyvtáros,
Oros-Nyírjes (Szabolcs m.)

ÉLETMŰVEKBŐL VÁLOGATÓ VERSESKÖTETEK

Válogatott kötetek idejét éljük: az utóbbi három évben több ilyen gyűjtemény került a könyvtárakba. Áttekintésük nagyon időszerű. A 15 verseskötet, melynek ismertetésére vállalkozunk, különböző nemzedékekhez tartozó költők munkásságát mutatja be. Összefoglalásunkban a költőkről megjelent fontosabb kritikák tanulságainak hasznosítására törekszünk.

A negyven év körüli alkotók közül az 1934-ben született Györe Imre a legfiatalabb. Kötete, a *Fényem, feketeségem* öt előbbi gyűjtemény után következik. Faragó Vilmos az Élet és Irodalomban „keserű költő”-nek nevezi Györét, akinek azonban mégis „gyógyító humora” van. Jellemzője a szigorú, társadalomkritikai hangvétel, s ez gyakran a magány és meg nem értettség érzésével párosul. 1955-ben szelíd, megrengő verseket írt. Jó példája ezeknek a *Balatonparti táj*, első (Fény című) kötetéből. 1956 hozza meg a nagy fordulatot. A következő év kibontakozásának élharcosa, a Tűztánc antológia vezető alakja lett. *Vers a szocializmusról* című művét a pódiumokon sokat szavalják.

Darázs Endre 43 éves. Kritikusai szerint tehetségét nem tudta teljesen kibontakoztatni. Húsz éves kora körüli első kötetei valóban nem mindennapi képességeket sejtetnek. Válogatott kötetének, a *Szarvasok futásának* olvasása közben azonban igazat kell adni Asperján Györgynek is, aki a Kritikában kifejtette: Darázs költői alapállásában, az „általánosításokból történő művészi általánosításban” csak bizonyos, korlátozott mennyiségű jó műre telik, ami — hétköznapiban kifejezve — azt jelenti, hogy költészete nem annyira a közvetlen valóságból, mint inkább eszményekből indul ki. Tényleges (és fájdalmas) megtorpanásán tiszteletreméltó erőfeszítéssel lépett túl.

A Darázzsal egyidős Takács Imre költészetének az *Elsüllyedt föld* az összegezése és továbbfolytatása. 1955-ben jelentkezett a *Zsellérek unokája* című kötettel, melyben valóságélményének elemi ereje gazdag képalkotókészséggel párosulva a realista líra értékes fiatal alkotói közé emelte. Az évek folyamán költeményei nagyfeszültségű intellektuális töltést kaptak. A korszakváltás kezdetben görcsösséget, szaggatottságot idézett elő verseiben, egyben azonban igen távoli képzettársítások rokonításának mesterségbeli kikísérletezésére is szolgált. Ugyancsak jó hatással voltak rá a modern képzőművészet viszonylag ismeretlen tájain tett szellemi utazások, melyekről olyan versek tesznek tanúságot, mint a *Henry Moore szobraihoz* vagy az *Elsüllyedt föld* címűek.

Fodor András költészete — válogatott kötetének címe: *A csend szólítása* — az előbbiektől eltérően sem külső, sem belső változásokat nem szenvedett. 17 évesen, szinte teljes költői fegyverzetben jelent meg először a Válasz c. folyóiratban. *Hazafelé* címmel kiadott könyvéért József Attila-díjat kapott. Noha csak második kötetétől kezdve hangoztatják vele kapcsolatban az intellektuális jelzőt, önvallomás szerint „mindig is a teremtett világ véletlent kizáró szabályosságát” kereste. Költészetének hangulatát Rónay György így jellemzi: „Csend, amely világít.” Más kritikusai „a harmónia folytonos jelenlétéből”, a „klasszikus ízlés” fegyvelmező erejéből, „általános humanizmusá”-ból, a „józanág főlényes biztosságá”-ból és a „racionalitásból” magyarázzák lírai egyéniségének vonásait. A költőnek „az ad erőt, ha másokon segíthet” s „az egymáshoz méltók találkozására, barátságára” verseinek egyik jellemző, fő tartalma. Emberszeretetről számos versében tanúskodik. „Én mindig őket hordozom, az összebúvó közösséget” vallja a *barátság csodájában*. Bár tisztában van vele, hogy „a lehetetlen mártírja lett” „egyszívű minden fájdalommal”, mégis határozottan tudja, hogy vállalkozása nem hiábavaló, mert így érzi: „Napról napra magasodom föl az elmúlás alázatában.” (*Láthatatlan.*) Az induláskor vállalt eszményeket megőrző, makulátlan formabiztonságú, rokonszenves alkotó költészetének eseményteljes bemutatkozása ez a kötet.

Életkorát tekintve félig-meddig még ebbe a csoportba tartozik Jobbágy Károly is, kifejezési formái azonban inkább az idősebbekkel rokonítják. Az *Ejszakai vetítés* 1938 és 1966 között írt verseinek gyűjteménye. Kétszeres József Attila-díj után érkezett el pályájának ehhez az állomásához. Faragó Vilmos izgatottnak, lelkesültnek,

élményszerűnek tartja liráját, melynek közvetlenül megfogható önéletrajzi háttere is van. Ő maga a verset a „lélek egyenleté”-nek tartja, „mely évezredes titkokat vezet le, de fegyver is a nép kezében”. „Költészetét a jelen, az egyszerű pillanat iránti szenvedélyes érdeklődés jellemzi”, ennek következménye (Eörsi István szerint) az, hogy „az eszmei főlemelkedés a közvetlenül adott élményből gyakran sokkal alacsonyabb szinten történik, mint maga a leírás”, s hogy „megelevenítő hajlamma jobban kifejlődött, mint általánosító képessége”. Az eleven valóság ígázatában élő ember nyugtalan közéleti lírája az övé, s mint ilyen erős érzések és indulatok továbbadására képes, mozgósító hatású. Közérthetőségéhez hozzájárul formailag hagyományos, a 19. századi realizmust felidéző versépítkezése, jó szavalhatósága.

Mátyás Ferenc és Kónya Lajos elmúltak ötven esztendősek, és változatos költői múltira tekinthetnek vissza. Az *Emlékek lázadásával* jelentkező Mátyás 1936-ban, a József Attila szerkesztette Szóban lépett nyilvánosság elé. Hamarosan felfigyeltek rá, Illyés Gyula bemutatja Babits Mihálynak, s versei megjelennek a Nyugatban is. Népi eredetéből soha hamis kultuszt nem üzött. Számos szép verse közül itt csak a *Mezítlábások éneke* című ciklust említjük (ebben bizonyítja hűségét osztályostársaihoz), s tegyük mellé a *Zúdul az ősz* ciklusát, melyben a költő önvallomását foglalta össze. Megrendítőek és emlékeztetők a viszonylag korán eltávozott pályatársakat, köztük Berda Józsefet és Tamási Áront búcsúztató költeményei, a mai magyar nekrológ-költészet kiemelkedő értékei.

Kónya Lajosról kritikusi egybehangzóan megállapítják, hogy az utóbbi tíz év terméséből válogatott *Aszu* című kötetében „visszatalált eredendően szelíd önmagához” (Faragó Vilmos). Közérthetőség, közéletiség, társadalmi kötelesség-tudat, tematikai gazdagság, szilárd formakultúra jellemzi 1956 után írt műveit. A költő, akinek igen korán, 1936-ban már jelentek meg — vidéken — versei, s aki először 1943-ban jutott a főváros nyilvánossága elé, valóban csendes, meditáló alkat. Sematikus éveiben — amelyekben kétszer kapott Kossuth-díjat — idillikus verseket írt. Az utolsó tíz esztendő hozta meg az önmagával való költői szembenézés követelményét, melynek — ahogy például *Annak dolgozik az idő*, *Kakukfjók*, *Kövérrajokban* című versei bizonyítják — a közéletiség lírai fokán, lírikushoz méltón felelt meg.

A következő nemzedékhez Keszthelyi Zoltán terjedelmében is imponáló munkássága vezet át. 1909-ben született, válogatott gyűjteménye 1961-ben jelent meg. Keszthelyi Radnóti mutatta be a Nyugatban, 1937-ben. Felszabadulás utáni elismerését háromszoros József Attila-díj jelzi. A Népszava kritikusa találóan jellemzi liráját: „A bajban a reményt keresi, a természetben a fényt, a napsütést, így még tragikus hangvételű írásai is harmóniát hordoznak magukban.” Sokat szenvedett, alapjában medítálásra hajlamos ember Keszthelyi, világnézetének és művészetének alapja a humanizmus. Versei finoman kimunkáltak. Válogatott kötetének címe: *Az ősz gyertyái*.

A 65 éves Pákozdy Ferenc *Esthajnal* címmel megjelent művét hosszú hallgatás előzte meg. Első versösszeállítása 1927-ben látott napvilágot (*Tisza sírálta*). Ebben a népi indítás a Nyugat lirájának formai hatásaival ötvöződve ígéretes költői kibontakozással biztatott. Am a folytatás soká késett. Amikor 1943-ban második kötetét megjelent, elkobozta a rendőrség. Ebben az időben írta az 1942-es újvidéki eseményekkel kapcsolatos sorait: „szégyellem, hogy magyar vagyok”. Évekkel korábban ugyanilyen szenvedéllyel fordult szembe egy csendőrsortúz eldördülésekor a rendszer antihumanizmusával, becstelenségével (*Endrőd*). Az *Orgona bújga nevét* c. költeménye mintegy magába sűríti Pákozdy elsőrendű lírikusi tulajdonságait. Ahogy Kristó Nagy István írja, „itt együtt van a filozófiai mélység, az asszociációk merészsége, képi változatoság és elevenség, archaizálás és szürrealisztikus játékoság”. Ez a költő azonban, aki önmagát és a világot már évtizedek óta bölcs és szinte mindentudó elnézéssel szemléli, máig nem tudott teljesen kibontakozni. Pedig idősebb korában is képes megújítani önmagát.

A *Párbeszéd az idővel* az 1926 óta publikáló Vihar Béla hatvanadik születésnapjára jelent meg. Lázongó, Walt Whitman hatású magukon viselő korai költeményeinek stílusesszenciájától elfordulva találja meg saját hangját. A szocialista forradalomhoz a humánium felől közelít (*Három forradalom*). Hűsége, ragaszkodása családjához és barátaihoz meghatározó és igaz érzések megszólaltatására készíti (*Gólya, gólya, gilice*). Hite a szellem erejében, a gondolat mindenhatóságában végigkíséri egész pályáját (*Jób tánca, Jeanne d'Arc utolsó estéje*). Művészetének eddigi csúcса az *Egy katona megy a hóban*, a magyar háborús líra egyik gyöngyszeme.

Attekintésünk élő költői közül a legidősebb az 1897-ben született Nádass József. Válogatott gyűjteménye a *Nektek mondom*, az 1962-es *Vallomás alkonyatkor* c. első válogatás kibővítésének is tekinthető. Pályáját a húszas években ő is szabadversekkel kezdi. Az akkor divatos avantgarde irányzatok, mindenekelőtt az expresszioniz-

mus, a költő kortársak közül pedig Kassák Lajos hatott rá. A történelem és a politika azonban nem hagyja, hogy formai kísérletei kikristályosodjanak. Élete 1945-ig nyugtalan vándorlás, emigráció, deportálás. A verseiből szinte sorról-sorra következő ön-életrajz mélyén „ot dübörög a történelem”. Sorsának fordulói összekötődnek hazája sorsával. A negyvenes években megfáradt költő a felszabadulás után sem talál teljesen magára, bár különösen 1957 utáni verseiben már bizalommal és derűvel szemléli környezetének, világának alakulását, változásait. Az öregedés motívumainak feltűnése mellett szépen kiteljesedik szerelmi lírája, erősödik önvallomásainak, ítéleteinek érvénye.

Végül négy — sajnos már lezárt költői életműről kell szólnunk. Berda József már harmadik éve halott. „A magyar Epikurosz”, az „újpesti Rabelais”, a „költő Kakuk Marci”, a „haspókok védangyala”, a „hedonizmus igrice” és ki tudja még hány találó és mégis felületes jelzővel illetett költő *Magamhoz méltóan* című kötetének szinte a megjelenésével egyidőben halt meg. Talán az utolsó olyan nagytehetségű lírikus, aki a primér életérzéseket, a látható és hallható világ gyönyörűségeit intellektuális áttételek nélküli közvetlenséggel éneklí meg. Galsai Pongrác szellemes megfogalmazása szerint élményei az „öntudatra eszmélés boldog kíváncsiságá”-nak köszönhetőek, a „verseinek ódái komikuma a profán áhítatból” származik. Költészetének lényegét Bor Ambrus határozta meg: szerinte Berda „műveiben a természettel együtt lélegző őszinteség hadakozik a hazugság, a póz, az embertelenség ellen, lázongva kiáltozik, bökversek és epigrammák gyarló eszközeivel, de konokul ismétli, hogy nagyon elrugaskodott az ember a természetességtől s ez nem jó”.

Természetközelen és emberközelen élő költő volt Áprily Lajos is. Válogatott gyűjteményében (*A kor falára*) „olyan természetről beszél, amelynek az emberi élet szerves része... illetve azt hangsúlyozza, hogy a teljes emberi létnek nélkülözhetetlen eleme a természet”. Emberi mondandója pedig az, hogy „nincsenek jelentéktelen ügyek, a létezés szempontjából mind egyformán fontos” — írja Tüskés Tibor az Új Írásban. Áprily a magyar költészet legnagyobb formaművészei közül való, Hegedűs Géza helyesen találja meg elődeit a deákos költők között, nem új formák teremtésével, hanem a magyar líra nemes hagyományainak összefoglalásával alkotott újat, maradandót. Azok közé az emelkedett és világos értelemmel ítélő költők közé tartozott, kiknél „a sötétség tengerárja ellen ragyogó gátat épített a szellem” — emberi nagysága, tiszta humanizmusa ragyogja be erősen zenei hatású verseit.

Pátriárkai kort ért meg Gellért Oszkár is. Erősen rostált kötetének (*Száz az ezerből*) vitájában még ő is hallatta a hangját, s prózában is jóváhagyta versben leírt törekvését: „magam csinálom majd a rendet. Én leszek az, aki kivágom, amit saját kezem teremtett”. Gellért korszerű költő, sajátos, dísztelen, sokszor szándékosan hanyag, a mondanivalónak, a témának alárendelt verseket írt. Sőtér István szerint „vershangjában egy modern telefonbeszélgetés szaggatott tárgyiassága gazdagodik régi zsoltárok egyszerű, tömör retorikájával”. Ugyancsak Sőtér hívja fel a figyelmet „architektonikus és ökonomikus kompozíciójára”. A Nyugat és a Magyar Csillag egykori szerkesztője nemcsak irodalomszervezői, hanem lírai munkásságával is a század első felének élvonalához tartozik.

Ugyanez mondható el Lesznai Annáról, Kaffka Margit mellett a legnagyobb századeleji költőnőnkéről is. Az ő 1966-ban megjelent regénye, a *Kezdetben volt a kert* közönségsikert aratott és bepillantást engedett egy kivételesen érékeny asszony nyugtalanossággal és menekülésekkel teli életébe. Verseskötete, a már csak halála után kiadott *Köd előttem, köd utánam*, „önerzetesen képviseli az asszonyi szív, a létezés mámoraival beérő ember igényeit” — írja róla Pomogáts Béla a Kritikában, s már ez a mondat is sejteti, hogy újabb magyar líránkban ma már szokatlan költői hang újra-feltűnésének vagyunk tanúi. Kötete egy letűnt stílus, a szecesszió élesztése, ennek minden pompájával és — minden divatossága ellenére — ma már zsákutcába futó megoldásaival együtt. *Hazajára versek* (1909) című kötetének megjelenésekor Ady írta róla: „Nagyszerű vallomása egy pogány asszonyságú asszonynak — asszonykönyv, asszonyosan művészkedő, de emberesen becsületos: nővérünk könyve.” Leszámítva a korabeli nyelvezet túlzásait, a bírálat igaz: alig lehet ma hozzátenni valamit. Lesznai érdekes művészete azonban nem annyira mai költészetünket, mint inkább ennek közvetlenül megelőző korszakáról való ismereteinket gazdagítja.

Iszlai Zoltán

AZ ISMERTETETT VERSESKÖTETEK

- Áprily Lajos: *A kor falára*. 1967. Szépirodalmi, 496 l. Új Könyvek 670 947
Berda József: *Magamhoz méltóan*. 1965. Magvető, 361 l. Új Könyvek 660 005.
Darázs Endre: *Szarvasok futása*. 1966. Szépirodalmi, 189 l. Új Könyvek 660 838.
Fodor András: *A csend szólítása*. 1969. Szépirodalmi, 382 l.

Gellért Oszkár: Száz az ezerből. 1967. Szépirodalmi, 283 l. Új Könyvek 671 970.
 Györe Imre: Fényem, feketeségem. 1967. Szépirodalmi, 319 l. Új Könyvek 671 163.
 Jobbágy Károly: Éjszakai vetítés. 1967. Szépirodalmi, 355 l. Új Könyvek 671 242.
 Keszthelyi Zoltán: Az ősz gyertyái. 1968. Szépirodalmi, 562 l. Új Könyvek 680 764.
 Kónya Lajos: Aszu. 1967. Magvető, 238 l. Új Könyvek 670 879.
 Lesznai Anna: Kód előttem, kód utánam. 1967. Szépirodalmi, 400 l. Új Könyvek 670 769.
 Mátyás Ferenc: Emlékek lázadása. 1967. Magvető, 316 l. Új Könyvek 672 502.
 Nádass József: Nekték mondom. 1967. Magvető, 269 l. Új Könyvek 672 588.
 Pákozdy Ferenc: Esthajnal. 1968. Magvető, 215 l. Új Könyvek 681 017.
 Takács Imre: Elsüllyedt a föld. 1969. Szépirodalmi, 252 l. Új Könyvek 690 284.
 Vihar Béla: Párbeszéd az idővel. 1968. Szépirodalmi 269 l. Új Könyvek 680 946.

A TANÁCSKÖZTÁRSASÁG IRODALMÁBÓL

A Magyar Tanácsköztársaság 133 napját akként kellene megírni az arra hivatott történétíróknak, mint ahogy Marx Károly írta meg a francia kommünt. Ilyen nagyszabású történeti mű híján egyes monográfiákból próbáljuk összeállítani az 1919. március—júliusi időszak eseményeit, azok előzményeit, mindkettőnek társadalmi hátterét és fő alakjait.

Időrendben az első mű, mellyel a Tanácsköztársaság évfordulójának irodalmából foglalkozunk: József Farkas: „Rohanunk a forradalomba” c. tanulmánya. (Alcíme: A magyar irodalom eszmélése 1914—1919.)

József Farkas műve az 1918—19-es két forradalomnak mintegy gondolati és érzelmi előkészítését, a nemzeti tudat eszmélését adja. Arra tesz kísérletet, hogy megrajzolja modern irodalmunk fejlődésének azt a szakaszát, amely a Tanácsköztársaság irodalmához elvezetett; és bemutassa miként jutottak el a haladó magyar írók a Tanácsköztársaság igenléséig. Mindenekelőtt a haladó irodalom egészének mozgását kívánja láttatni, a nagyrészt még pacifista alapon kibontakozó háborúellenes irodalmi front létrejöttét az első világháború első szakaszában, majd forradalmi radikalizálódását 1917—18-ban, amikor ez az irodalom zömében maga is az érlelődő forradalom előkészítőjévé válik; később, hogy tovább forradalmasodva, hogyan jut el a proletárforradalom elképzeléseinek tudatos szolgálatáig, s végül hogy hogyan alakulnak az egyes írók és a proletárállam kapcsolatai a Tanácsköztársaság hónapjai alatt.

József Farkas a folyamatban elsősorban a legfontosabb jelenséget, az eszmei radikalizálódást vizsgálja. Ezen belül természetesen az irodalmi irányzatok fejlődéséről is képet kell adnia, hiszen a radikalizálódás más-más fokon ment végbe a különböző irányzatoknál, és más a konkrét tartalma mindegyiknél. A kimagasló írók egyéni fejlődésútja azonban — csakúgy mint az egyes irányzatoké — mint az egész irodalom előhaladásának egy-egy összetevője kerül bele az összképbe. A tanulmány tehát nem tárgyalja az írók ez idő alatti munkásságának egész problematikáját. Ugyanakkor nemcsak az irodalom első vonalbeli alakjait foglalkozik, hanem olyan másod- és harmadrangú írókkal is, akik egy-egy irányzat lényeges vonásait hordozzák.

Az új irodalom sajátos vonásait kutatva számos elképzelés született a Tanácsköztársaság idején. Az írók általában abból a gondolatból indultak ki, hogy az új irodalom sokkal dinamikusabb lesz a korábnál. Általánosságban a *monumentalitás* irányába akartak elindulni, különösen a drámairodalom területén. A *dinamika*, mely a forradalmi mozgást fejezte ki, s a monumentális mellé, mely a tömeget jelenítette meg elképzeléseikben, harmadik vonásnak a felfokozott *pátosz* igénylése kerül, mint az új irodalom fő sajátossága. Hasonló törekvésekkel találkozunk a képzőművészetben is, különösen Uitz Béla 1919-es alkotásaiban.

Dersi Tamás: A publicista Kun Béla című könyve Kun Béla pályakezdő korszakát rajzolja meg, bemutatva a Magyar Tanácsköztársaság vezéregyéniségének kezdő publicisztikáját és annak eszmei, politikai alapjait. A Kun Béla-irodalom — mint a szerző írja — ismert okok miatt rendkívül szegényes. Sem az életpálya, sem az életmű nem kapott még minden korszakra kiterjedő, tudományos igényű méltatást. Különösen elhanyagolt az életrajznak az első világháború előtti szakasza. Kun Béla pályakezdő korszaka; indulása mindmáig homályban maradt.

Kun Béla mint kolozsvári, majd nagyváradai hírlapíró, a magyar politikai társadalmi és szellemi élet áramlatainak, szereplőinek, problémáinak alapos ismerője volt. Kultúrája, politikai meggyőződése mélyen a magyar valóságban, az első világháború előtti társadalmi és szellemi harcok világában gyökerezett.

Kun Bélának a plebejus lét szellemi ambíciókat fojtogató nehézségeivel, értelmiségi proletárként elszenvedett megalázásokkal kellett szembenéznie. Nincstelen értelmiségiként lép ki az életbe, amely a századeleji nemzedéket roppant feszültségekkel fogadja. A kiegyezés utáni gyors és látványos fejlődés, az emelkedés vívmányait kérdésessé tevő társadalmi és nemzeti válság, a halmozódó gazdagság és a tömegnyomor élesedő ellentéte, a nyereszkedésben szemfüles polgárok, hatalmukkal visszaélő, panamázó kis- és nagyurak fényűzése, alattuk és velük szemben pedig a reménytelen robotban sínylő munkás- és paraszttömegek elkeseredettsége: íme ez Kun Béla indulásának érzelmi és gondolati atmoszférája.

Nagyvárad és még inkább Kolozsvár is a felemás polgári fejlődés áramában él.

Ilyen helyzetben, a lappangó, majd 1905-ben ki is robbanó társadalmi és politikai krízis kérdéseire választ kereső radikális ifjúként kerül Kun Béla a koalíció politikáját képviselő Kolozsvári Friss Újság, majd Nagyváradon a Tisza párti Szabadság szerkesztőségébe. Végül húszéves korában ugyanitt az Előre című néplap szerkesztője lett. Ennek a munkának bemutatásával fejeződik be Dersi tanulmánya.

Jász Dezső: Tanácsmagyarországtól a Pireneusokig című memoár-kötete a magyar vöröshadsereg híres északi és tiszántúli hadjáratáról, a spanyol polgárháború ütközetéről, a Le Vernet-i koncentrációs táborba zárt kommunisták ellenállásáról mint szemtanú, résztvevő számol be. Jász Dezső a Tanácsköztársaság idején politikai biztos, a húszas években Csehszlovákiában, a királyi Romániában kommunista lapszerkesztő, a Le Vernet-i koncentrációs táborban a foglyszervezet vezetője volt.

A szerző könyvében nemcsak a harcoknak, hanem a harcok neves és névtelen hőseinek is emléket állít. Biztos kézzel felvázolt portrét ad Kun Béláról, Münnich Ferencről, Huszti Ferencről, Berzin tábornokról, Malinovszkij marsallról. A történetírás, az önéletrajz, az emlékirat eszközeivel eleveníti meg témáját.

Münnich Ferenc: A Magyar Tanácsköztársaság című kötetében a szerkesztő, Lip-tai Ervin a Tanácsköztársaságról és a Vörös Hadseregről szóló cikkek, tanulmányok válogatását adta közre. A közölt munkák egy része, mint például A proletár osztály-hadsereg című, 1921-ben Berlinben kiadott tanulmány, eddig az olvasók számára gyakorlatilag hozzáférhetetlen volt. Münnich Ferencnek van olyan írása is, amely e kötetben lát először napvilágot.

A kötetben közölt első tanulmány megjelenését Münnich Ferenc utolsó cikkétől csaknem egy fél évszázad választja el. Természetes tehát, hogy egyes megfogalmazások, bizonyos részletmegállapítások az elmúlt évtizedek folyamán részben elavultak, és azokat a későbbi tanulmányokban maga Münnich Ferenc is módosította. A Tanácsköztársaság megdöntését követő időkben, érthető okok miatt, a proletárdiktatúra eseményeinek értékelésében és a tragikus vég okainak elemzésében még egyoldalúan a belső hibákra helyeződött a hangsúly, míg az elért eredmények nem jutottak megfelelően kifejezésre. Hasonlóképpen a tanulmányok hangja szükségszerűen tükrözi a párt politikai szarcainak adott körülményeit is. Ezért előfordul, hogy a Tanácsköztársaság egyes szereplőinek jellemzése fél évszázad távlatából ma túl sommásnak tűnik.

Míndez azonban semmit sem von le Münnich Ferenc írásainak történelmi hiteléből, állásfoglalásainak, az események leírásának, a személyek jellemzésének alapjában helytálló, igaz voltából. Münnich Ferenc összegyűjtött tanulmányai az olvasókat hozzásegítik az első magyar proletárdiktatúra, a Vörös Hadsereg harcainak jobb megértéséhez, s e tanulmányokban egyszersmind kirajzolódik e harcoknak és a magyar munkásmozgalom kimagasló alakjának, Münnich Ferencnek emberi és politikai portréja.

Katona Jenő

AZ ISMERTETETT KÖTETEK

József Farkas: „Rohanunk a forradalomba”. A magyar irodalom eszmélése 1914—1919. 1969. Gondolat, 288 l.

Dersi Tamás: A publicista Kun Béla. 1969. Magvető, 194 l.

Jász Dezső: Tanácsmagyarországtól a Pireneusokig. 1969. Magvető, 176 l.

Münnich Ferenc: A Magyar Tanácsköztársaságról. 1969. Kossuth, 262 l.

WILLIAM GAUNT: FESTÉSZETRŐL, GRAFIKÁRÓL

William Gaunt könyve, mely magyarul az eléggé semmitmondó *Festészetről, grafikáról* címet kapta, kicsinyke könyv, de igen hasznos, ügyes, okos és sokoldalú bevezető. Az ember nem is hinné, hogy ilyen kis terjedelemben — súlyosabb szimplifikáció nélkül! — mennyi mindenről lehet írni. „Napjainkban egyre többen látogatják a kiállításokat” — kezdi előszavát Gaunt, s ezeknek a kezdő kép-nézőknek ad hasznos tanácsokat arra vonatkozóan, hogyan nézzék a képeket, miért érdemes nézni őket, miért festették őket valaha, miért később s miért ma. Vagyis megismertet a művészeti kapcsolatos szemléletváltozásokkal. A következő fejezet a festészeti és grafikai eljárásokkal foglalkozik — a tollrajz, ceruza-, kréta-, szén-, pasztell-, ecsetrajz, akvarell, tempera, freskó, olajfestés anyagával, eszközeivel, s ami a leglényegesebb: az eljárások kifejező-készségével. Még a festmények betegségei is kapnak egy oldalt. Ezt egy tizenöt oldalas művészettörténet-féle — korszakok, iskolák, stílusok — követi, az őskőkori barlangfestményektől kezdve a mai absztrakt művészetig szalad végig a legfontosabb kor-stílusokon, mindig lényegüket emel-

ve ki. Külön fejezet foglalkozik a művész témáival — táj, emlékek, eszmék (mitológia és irodalom), a vallás, az életkép, az emberi arc és alak, az állatok és a holt természet (csendélet) képi megragadásának céljaival és módjaival, a tárgykörök legkiemelkedőbb alkotásainak megismertetésével. Mint a legnehezebben érthető, a modern művészet külön kis fejezetecskét kapott; valamit ennyi is segít. Mindezt még két lexikon-szerű rész is követi, a használt szakkifejezések magyarító szótára és a legismertebb festők és grafikusok életrajzi adatai. A könyvet, melyet Illyés Mária szerkeszt a szövegbe illesztve magyar vonatkozásokkal bővített, 16 színes és 48 fekete-fehér tábla egészíti ki. Egyetlen egy baja van, hogy még ez a kisméretű és vékonyka — 110 szívegoldal — könyv sem elég olcsó ahhoz, hogy mindenki, aki most kezdi a festészettel a megismerkedést, s akinek hasznos lenne megvehesse. (Ford. Vincze Ferenc. A szöveget magyar vonatkozásokkal kiegészítette és a képeket válogatta Illyés Mária. Corvina. 110., 64 tábla. 39 Ft. Új Könyvek 681987.)

Zolnay Vilmos

bibliográfiák

MAGYAR KÖNYVÉSZET 1945—1960

A mutatókötet megjelenésével teljesült a tizenhat év könyvtermését felölelő kumuláció, befejeződött az Országos Széchényi Könyvtár első retrospektív bibliográfiai vállalkozása. Az egyes kötetekről folyóiratunkban korábban megjelent ismertetésekhez (1. köt.: 1966/6.sz. 366. l., 2. köt.: 1967/7.sz. 435. l., 4. köt.: 1967/7.sz. 435. l.) nem sok hozzátenni való maradt, ezért úttal csak röviden kívánunk szólni a kiadvány egészéről, de valamivel bővebben a legutóbb megjelent mutatókötetről.

Az összesen 3 300 lapos, kb. 56 000 címléírást tartalmazó impozáns mű viszonylag rövid idő, öt év alatt került kiadásra, 1964-ben jelent meg a negyedik kötet, 1965-ben az első, 1967-ben a második és a harmadik, végül 1968-ban az ötödik és egyben utolsó. Ez csak úgy volt lehetséges, hogy az előkészítő munka már jóval

korábban, még 1954-ben megindult. Tehát nem kevesebb mint tizenöt év munkájának eredménye fekszik előttünk.

A könyvészet az 1945 és 1960 között Magyarországon megjelent könyveket gyűjti egybe a különlenyomatok, prospektusok, reklámok, iskolai értesítők és tankönyvek, iskolai módszertani útmutatók, felsőoktatási jegyzetek, brosrák és az egy ívnél kisebb terjedelmű nyomtatványok kivételével. A címanyagot szakrendi csoportosításban, az ETO alapján közli, az első kötet a 0—4, a második kötet az 5, a 61 és a 63, a harmadik kötet a 60, a 62, a 64—69, a negyedik kötet pedig a 7—9 szakok irodalmát. Az ötödik kötet betűrendes mutató, de néhány pótlást is tartalmaz az első négy kötet címanyagához.

A Magyar Nemzeti Bibliográfiának az 1945 utáni könyvtermésről eddig rendel-

kezésünkre álló havi füzetek elsősorban nem hiányaik, hanem inkább kezelésük nehézsége miatt voltak képtelenek feladatuk maradéktalan betöltésére. Hiszen egy-egy tudomány szak áttekintése csak a füzetek tucatjainak átböngészése révén volt elérhető. Az éves névmutatók sok segítséget nyújtottak ugyan, mégis mennyivel egyszerűbb lesz ezután a keresés, nem kell többé öt-hat, esetleg még több kötetet leemelni a polcra, legalábbis az 1945 és 1960 között megjelent kiadványok esetében. Minthogy a Magyar Könyvészet éves kumulációi az 1961 és 1966 közötti évekről ugyancsak jól használhatók, és a jövőben is meg fognak jelenni, most már csupán az 1921 és 1944 közötti időszakról nem rendelkezünk megfelelő könyvészzel (1934 és 1941 között a kurrens nemzeti bibliográfia füzetek ill. kötetek a szerkesztésünkre állnak). Ennek kiadása a soron levő leg-sürgősebb feladat.

Kissé részletesebben kell szólnunk a kiadvány ötödik kötetéről, a betűrendes mutatóról, amely gondos és — nyugodtan elmondhatjuk — pontos munka, céljának lényegében megfelel, segítségével a könyvészet szakbibliográfiai funkcióin kívül a betűrendes könyvjegyzékkel szemben támasztható igényeket is képes kielégíteni.

Ennek ellenére nem hallgathatunk a mutatókötet néhány szépséghibájáról. A kötet elején, mint a hasonló jellegű munkáknál általában, rövid tájékoztatót talál az olvasó. A tájékoztató feladata az, hogy útmutatással szolgáljon a kiadvány használatához, megkönnyítse az eligazodást, feltárja a főbb szerkesztési elveket, a mű módszerét. Az ilyen tájékoztató megírása nagy körültekintést, gondos munkát, hajszálpontos, precíz fogalmazást igényel. Esetünkben a tájékoztató többnyire nem elég világos, fogalmazása pontatlan. Fejtegetéseinek megértése a mutató gondos tanulmányozása nélkül jóformán lehetetlen, vagyis nem a tájékoztató segíti a mutatóban való eligazodást, hanem megfordítva, csak a mutató segítségével lehet megérteni a tájékoztatót!

Ennek oka alighanem abban keresendő, hogy a tájékoztató írója mindenáron közérthetőségre törekedett, és ennek érdekében került a közkeletű könyvészeti szakkifejezéseket. Ezt tette akkor is, amikor arról írt, hogy a bibliográfia a címanyagot „*tárgykörök szerint rendezve, ún. szakcsoportokban*” sorolja fel. Miért kell elhallgatni, hogy ezek az „*ún. szakcsoportok*” az ETO szakcsoportjai? Ugyancsak bizarr fogalmazás az is, amely szerint a mutató feldolgozza „*a kiadványok fontosabb, önálló értékű*

részleteit”. Ady Endre „*Az Óskaján*” c. költeménye kétségkívül „fontosabb”, és minden bizonnyal „önálló értékű” része Ady „*Összes költeményei*”-nek, de — helyesen — nem kerül feldolgozásra a mutatóban, mert az analitikus feldolgozás csak a különböző szerzők tollából kikerülő tanulmányokat, illetve egyéb műveket tartalmazó gyűjteményekre, gyűjtőkötetekre, antológiákra vonatkozik, az ún. szerzői gyűjteményekre nem! A fentiek után már nem meglepő, hogy a tájékoztató szerint a mutatóban „*a mű tárgyat képező személyi és földrajzi fogalmak is helyet kaptak*”, ami — ha magyarrá fordítjuk — azt jelenti, hogy a művek címében előforduló személynevekről (és nem „személyi fogalmak”-ról), valamint a földrajzi nevekről utalások találhatók.

Az egyszerű hangvétel eredménye olykor az olvasó félrevezetése. A tájékoztató azt állítja, hogy az anyagról „*ketős feldolgozás*” készült, következésképp az ötödik kötet nem betűrendes mutató, hanem „*mintegy a korszak könyvtermésének betűrendes bibliográfiája*”, s hogy „*aki egy szerző teljes munkásságáról akar képet nyerni... azt a Mutatókötet igazitja el*”. Az igazság viszont az, hogy a mutató — mutató, és nem betűrendes bibliográfia! Nincs semmi szégyellni való abban, hogy csupán a szerzők nevét és a művek címét tartalmazza, és hogy ezért aki az alcímre, az esetleges közreműködők nevére, a kiadás számára, a megjelenés helyére, idejére, a kiadvány terjedelmére stb. kíváncsi, annak a mutatóból nyert felvilágosítás alapján bizony fel kell űnie a szakbibliográfia megfelelő kötetét.

Néhány terminológiai probléma: teljesen ismeretlen a „*tételközötti utalás*”; a „*névváltozatokról készült helyesbítések*”-ről is legfeljebb sejtjük, hogy az azonos szerző különböző névformáiról készült utalásokról lehet szó, komoly fejtörést igényel „*a mű rövidített adatai (kereső szavak)*” kifejezés értelmezése is. A keresett mű teljes címleírásának helyére, vagyis a szakrendi bibliográfia megfelelő kötet- és lapszámára történő utalás minden alkalommal más és más elnevezéssel szerepel a tájékoztatóban: 1. „*a mű részletes leírásának helye (lelőhely)*”, 2. „*lelőhely megjelölés*”, 3. „*a kötet ill. a lapszámok*”, 4. „*helymeghatározás*”. Ez utóbbi megértése különösen akkor okoz nehézséget, amikor azt olvasuk, hogy az egyes személyekről szóló irodalom „*a helymeghatározás sorrendjében tagolódik*”. Önként adódik mind ebből a tanulság: nem változatos stílusra, hanem pontosságra, világosságra kellett volna törekedni. Ki gondolná például, hogy e mondatban: „*Maguknak a*

műveknek (és részműveknek) a regisztrálását kiegészítik — ugyanabban a betűrendben — olyan fontos adatok, amelyek a keresett könyv megtalálását könnyítik meg”, arról van szó, hogy a mutatóban megtalálhatók a társszerzők, átdolgozók, összeállítók, közreadók, szerkesztők, fordítók stb. nevei is, illetve, hogy a szerzők neve alatt — saját műveik felsorolása után — a közreműködésükkel készült kiadványok címeirásaira is történik utalás.

A mutató — a tájékoztató állítása szerint — kiterjed „az antológiákban közölt címanyag szerzőinek nevére” is, de milyen antológia az, amelyik címanyagot közöl? Hosszú, bonyolult mondat magyarázza a dőlt betűs rövidítések funkcióját, kevés sikerrel, ami nem csoda, hiszen „kisebb betűrendi csoportok címei”-ről, „tárgyi csoportok”-ról esik szó benne anélkül, hogy megtudhatnánk, milyen címek ezek, s melyek ezek a tárgyi csoportok? A magyarázat helye egyébként is mászt volna, ott, ahol a címek egy rendszőn belüli sorrendjéről olvasunk.

Bizonyára csak fogalmazási hiba, hogy „az anyag a közreműködés betűrendjében tagolódik”, hiszen a közreműködésnek nincs betűrendje, annál inkább van a közreműködés módját, jellegét meghatározó szavaknak (pl. bev., ford., szerk. stb.). Nem tekinthető véletlennek viszont, hogy az egyszerűsége törekvés némelykor már-már a gyermekség határát súrolja: „... az a mindig a bal, b mindig a jobb hasáb” — így véletlenül se fordulhat majd elő, hogy valaki azt hiszi, a egyszer a jobb, másszor a bal hasábot jelöli.

Másfél lapon ennyi félreértésre alkalmas adó részlet túl soknak tűnik.

Végezetül szenteljünk néhány sort a mutatókötet tipografizálásának, amelyet szintén nem mondhatunk minden szempontból sikerültnek. Nem tudjuk, milyen technikai akadály lehetett annak, hogy az első négy kötethez hasonlóan itt is a vastagbetűs szedést használják fel a rend-

szavak kiemeléséhez, és miért kellett át-
térni a verzális betűk alkalmazására? Akármilyen volt is az oka, a következmények azt mutatják, jobb lett volna a régi módszerrel maradni, így ui. kevésbé áttekinthető a tükör, a rendszavak nem ugranak ki kellően, és le kellett mondani a verzál szedésről mint egyéb megkülönböztetések jelzőjéről.

A verzális szedéssel egyéb bajok is vannak: ezzel emelték ki az egyéni és a testületi szerzőket, aminek következtében a címrendszo — teljesen indokolatlanul az utaló rangjára süllyedt. Továbbá míg az egyéni szerzők esetében csak a vezetéknevet emelték ki, a testületi szerzők műveknél a testület egész nevét nagybetűvel írták. Verzállal közli a mutató az intézmények, testületek nevét akkor is, amikor nem mint testületi szerzők, hanem mint közreadók szerepelnek, és ezzel vét saját — amúgyis tévesen felállított — szabályai ellen is.

A kellően át nem gondolt megoldások (számukat még szaporíthatnánk!) nem teszik ugyan használhatatlanná a kiadványt, mégsem közömbös, hogy a rendelkezésre álló tipográfiai eszközökkel azt hangsúlyozzák-e ki, aminek kiemelése fontos, vagy éppen ellenkezőleg, azt ami lényegtelen? Érdemes lett volna megkeresni azt a megoldást, amellyel áttekinthetőbbé, egységesebbé tehetnék volna a mutatókötetet, meggyorsíthatják volna benne a keresést, hiszen ez a hatalmas és tartalmilag igen pontos munka feltétlen elismerést érdemel, és talán nem túlzunk, ha azt mondjuk, hogy felveszi a versenyt számos gazdagabb és hatalmasabb ország hasonló kiadványával. Felvetődhet, hogy ha ez így van, akkor talán kevesebb bírálatot és jóval több dicsőítő szót érdemelt volna. Kétségtelenül igaz. A fentiek közlését azért tartottuk mégis szükségesnek, mert egyik-másik észrevételt esetleg gyümölcsözően hasznosíthatják a szerkesztők a későbbiek során. (OSZK., Főszerk. Sebestyén Géza. 1—5. köt., 1964—1968.)

Pálvölgyi Endre

A KÖNYV és NEVELÉS ez évi 2. számában Kelemen Elemér adatokat közöl a közoktatásügyi népbiztosság rendelettervezeteiről, amelyekkel a Tanácsköztársaság idején az iskolai könyvtárügy rendezését kívánták elkezdni. Włodzimierz Goriszowski lengyel szerzőtől nagyon érdekes tanulmányt olvashatunk az osztályfőnökök és az iskolai könyvtárosok együttműködésének formáiról és módszereiről. Ebergényi Tibor az olvasással kapcsolatos megyei kiadványokat ismerteti.

A VALÓSÁG áprilisi száma közli Varga Béla tanulmányát, amely Veszprém megye társadalmának felszabadulás utáni átrétegződését mutatja be.

Könyvtári kiadványok

„FRISS SZELEK FÜJ-NAK...” címmel 1919-es jubileumi kiadványt jelentetett meg a Győr-Sopron megyei Kisfaludy Könyvtár. A cikkgyűjteményt, mely Győr, Sopron és Mosonmagyaróvár korabeli lapjainak anyagából közöl válogatást, a könyvtár helytörténeti munkacsoportja állította össze és Pernesz Gyula könyvtárigazgató szerkesztette. Ez a kötet — napról napra haladva — csak március 21-ig, a Tanácsköztársaság kikiáltásáig ad sajtótükröt, folytatása „Történelmet csinálunk” címmel fog megjelenni. A rendkívül gazdag sajtóanyagot — a kiadvány 10 lapból merít — az

országos és helyi eseményeket bemutató és kommentáló bevezető magyarozza, szűkszavúságában is igen szemléletesen. Mivel az egykor két megyét magába foglaló terület a további történelmi események során oly fontos szerepet játszott, különösen érdekesek ez időszak helyi küzdelmei. A három fejezetre osztott gyűjteményt a feldolgozott lapok jegyzéke és a névmutató zárja.

MÓRA FERENC születésének 90. évfordulójára betűrendes mutatót adott ki a szegedi Somogyi-Könyvtár, mely az író összegyűjtött műveit tartalmazó kötetekben könnyíti meg az eligazodást. A kis füzet — összeállítója: Péter László — előbb az ifjúság számára kiadott Móra-sorozat, majd a Magvetőnél megjelent illetve előkészületben levő sorozat köteteit sorolja föl, végül betűrendben közli a különböző műfajú Móra-

Mátyás I. Tamás ex librise

írások címmutatóját, hivatkozva a két sorozat megfelelő helyére. A hivatkozási számok a művet tartalmazó kötet sorszámára, a lelőhely lapszámára és a műre vonatkozó jegyzet lapszámára utalnak. A mutató fontos segédeszköz mind a gyermekkönyvtárban, mind a felnőttek könyvtárának tájékoztató szolgálatában, s ezért reméljük, hogy a 600 példányban kinyomtatott kis füzet eljut minden főhivatású könyvtárossal rendelkező könyvtárba.

VEZETŐKNEK — VEZETÉSÉRŐL című ajánló bibliográfia sorozatának 3. füzetét adta ki a Tatabányai Megyei Könyvtár, módosított témakörrel. A vezetők továbbképzését célzó irodalom mellett ebben a jegyzékben már benne szerepel a gazdaságirányítási kérdésekkel foglalkozó szakirodalom is, mely eddig külön kiadványban jelent meg.

AZ ESEMÉNYNAPTÁR 1969 3. száma a felszabadulási évfordulóval kapcsolatos tennivalókra hívja fel a figyelmet. A „Huszonöt év történelme eseményekben és számokban — regényben és novellában” című válogatás olyan regényeket és szépirodalmi

igénnyel megírt szociografikus műveket tartalmaz, melyeknek témája az 1945 utáni magyar történelem fontosabb eseményeivel kapcsolódik. Másik — terjedelmében is számottevő — téma a tanévkezdés. Az eseménynaptár közli az 1969/70-es év kötelező olvasmányainak jegyzékét, a tanévnyitó ünnepek alkalmából előadható versek és kórusművek címét, s megemlékezik Lengyelország, Románia, Bulgária és Szlovákia nemzeti ünnepéről is. A politikai események sora a Magyar Tanácsköztársaság 133 napjának értékelésével és az új népköztársasági alkotmány elfogadásának 20. évfordulójával folytatódik. A személyi évfordulókat ismertető fejezetek Kándó Kálmán (született 100 éve), Reguly Antal (született 150 éve), Szamuely Tibor és Ságvári Endre (vértanúhaláluk 50., illetve 25. évfordulója alkalmából) és Bonaparte Napóleon (született 200 éve) jubileumának megünnepléséhez nyújtanak segítséget gazdag irodalomjegyzék és illusztrációs anyag közlésével. A „Könyvből — filmsiker” című fejezet a filmszínházak és a televízió érdekesebb műsoraihoz ajánl irodalmat. (ptí)

A TUDOMÁNYOS ISMERETTERJESZTŐ TÁRSULAT irodalmi és nyelvi választmányának kibővített vezetőségi ülése március folyamán megtárgyalta a könyvtárakkal való fokozottabb együttműködés elvi és gyakorlati kérdéseit. A téma előadója Dr. Kovács Máté egyetemi tanár volt. A TIT munkatársai a vita során a könyvtárakkal való együttműködést az ismeretterjesztés további munkája szempontjából különösen fontosnak minősítették.